

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA
EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA NÁRODOHOSPODÁŘSKÁ

Hospodářská krize v Litvě a Lotyšsku

The Economic Crisis in Lithuania and Latvia

Student: Kateřina Kostřevová

Vedoucí bakalářské práce: Ing. Natalie Uhrová, Ph.D.

Ostrava 2012

VŠB - Technická univerzita Ostrava
Ekonomická fakulta
Katedra národohospodářská

Zadání bakalářské práce

Student: **Kateřina Kostřevová**
Studijní program: B6202 Hospodářská politika a správa
Studijní obor: 6202R027 Národní hospodářství
Téma: **Hospodářská krize v Litvě a Lotyšsku**
The Economic Crisis in Lithuania and Latvia

Zásady pro vypracování:

1. Úvod
 2. Hospodářská krize
 3. Vývoj vybraných ekonomik po vstupu do EU
 4. Průběh hospodářské krize a dopad na dané ekonomiky
 5. Závěr
- Seznam použité literatury
Seznam zkratk
Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce
Seznam příloh
Přílohy

Seznam doporučené odborné literatury:

DRÁBEK, Antonín. *Hospodářský vývoj pobaltských republik 2000*. Praha: Balt-East, 2000. Nová Baltika; č. 14. ISBN 80-86383-03-2.
JUREČKA, Václav, Ivana, JÁNOŠÍKOVÁ et al. *Makroekonomie. Základní kurs*. Ostrava: VŠB – Technická univerzita Ostrava, 2009. ISBN 978-80-248-0530-6.
KARPOVÁ, Eva. *Vývoj zemí střední a východní Evropy v letech 1991 až 2003 (Stručný přehled – upravené vydání)*. 2. vyd. Praha: Oeconomica, 2004. 79 s. ISBN 80-245-0804-4.

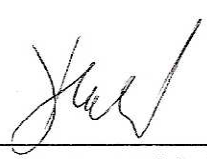
Formální náležitosti a rozsah bakalářské práce stanoví pokyny pro vypracování zveřejněné na webových stránkách fakulty.

Vedoucí bakalářské práce: **Ing. Natalie Uhrová, Ph.D.**

Datum zadání: 25.11.2011
Datum odevzdání: 11.05.2012

Ing. Zuzana Kučerová, Ph.D.
vedoucí katedry

prof. Dr. Ing. Dana Dluhošová
děkanka fakulty

Prohlašuji, že jsem celou práci vypracovala samostatně.

V Ostravě dne 11. 5. 2012

Kateřina Kostřevová

Kostřevová Kateřina

Poděkování

Děkuji Ing. Natalii Uhrové, Ph.D. za pomoc při tvorbě této bakalářské práce, poskytnuté rady a zejména za trpělivost, kterou se mnou měla.

Obsah

1	ÚVOD	6
2	HOSPODÁŘSKÁ KRIZE	8
2.1	VYMEZENÍ POJMU	8
2.2	EKONOMICKÝ CYKLUS.....	9
2.2.1	<i>Fáze ekonomického cyklu</i>	<i>9</i>
2.3	KRIZE 20. STOLETÍ.....	11
2.3.1	<i>Velká deprese (1929 – 1938).....</i>	<i>11</i>
2.3.2	<i>Krize 70. let</i>	<i>12</i>
2.3.3	<i>Ruská finanční krize</i>	<i>12</i>
2.4	KRIZE 21. STOLETÍ.....	13
2.4.1	<i>Počátek vzniku hospodářské krize</i>	<i>13</i>
2.4.2	<i>Zhroucení finančního systému.....</i>	<i>15</i>
2.4.3	<i>Rozšíření hypoteční krize do ostatních odvětví.....</i>	<i>16</i>
2.4.4	<i>Dopad světové krize na EU</i>	<i>16</i>
2.4.5	<i>Příčiny hospodářské krize</i>	<i>18</i>
3	VÝVOJ VYBRANÝCH EKONOMIK PO VSTUPU DO EU	19
3.1	STRUČNÁ HISTORIE POBALTSKÝCH REPUBLIK.....	19
3.2	NASTÍNĚNÍ VÝVOJE VYBRANÝCH EKONOMIK PO VSTUPU DO EU	19
3.3	VÝVOJ HRUBÉHO DOMÁCÍHO PRODUKTU	23
3.4	VÝVOJ INFLACE	30
3.5	SITUACE NA TRHU PRÁCE.....	36
3.6	VÝVOJ VEŘEJNÝCH FINANCÍ PO VSTUPU DO EU	38
4	PRŮBĚH HOSPODÁŘSKÁ KRIZE A DOPAD NA DANÉ EKONOMIKY	40
4.1	NASTÍNĚNÍ VÝVOJE LITVY A LOTYŠSKA PO ROCE 2007	40
4.2	VÝVOJ HRUBÉHO DOMÁCÍHO PRODUKTU	41
4.3	VÝVOJ INFLACE	45
4.4	SITUACE NA TRHU PRÁCE.....	48
4.5	DOPADY HOSPODÁŘSKÉ KRIZE	49
4.6	VÝVOJ VEŘEJNÝCH FINANCÍ	51

5 ZÁVĚR	53
SEZNAM ZDROJŮ.....	55
SEZNAM ZKRATEK	60
PROHLÁŠENÍ O VYUŽITÍ VÝSLEDKŮ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE	61
SEZNAM TABULEK	62
SEZNAM GRAFŮ	62

1 Úvod

Lotyšsko a Litva, pobaltské státy, které po rozpadu Sovětského bloku a získání nezávislosti nastartovaly úspěšný ekonomický rozvoj, který byl ještě umocněn rokem 2004, kdy tyto země vstoupily do Evropské unie. Ovšem úplné začátky rozhodně nebyly jednoduché. Celé Pobaltí si muselo v letech 1991 – 1994, kdy probíhala transformace a ještě několik málo let poté projít hlubokou recesí, způsobenou rozpadem SSSR a následné ztráty trhu. Jakmile došlo k uskutečnění různých hospodářských reforem, kladné výsledky v podobě velice úspěšné ekonomické prosperity se ukázaly ve velmi krátké době. Celé Pobaltí si díky tomu vysloužilo přezdívku „Pobaltští hospodářští tygři“. Dynamika růstu ekonomiky zašla tak daleko, že v roce 2007, již byl patrný začátek přehřívání ekonomiky.

Jako téma bakalářské práce jsem zvolila hospodářskou krizi a její dopad na tyto dvě malé pobaltské země. Důvodem pro volbu právě tohoto tématu bylo, že hospodářská krize se citelně dotkla prakticky všech zemí Evropské unie. Nejhlouběji se krize podepsala právě v Lotyšsku a Litvě.

Cílem bakalářské práce bude zkoumání dopadů hospodářské krize na Litvu a Lotyšsko třemi makroekonomickými ukazateli. Jako ukazatele, na kterých představím vývoj ekonomiky daných zemí od roku 2004, tedy po vstupu do Evropské unie, až do současnosti jsem si vybrala HDP, nezaměstnanost a inflaci. U hrubého domácího produktu bude věnována pozornost zvláště jeho tempu růstu, inflace bude zkoumána podle harmonizovaného indexu spotřebitelských cen (HICP). Nezaměstnanost bude prezentována pomocí míry nezaměstnanosti a také bude věnována pozornost problematice migrace. Preference těchto ukazatelů je z toho důvodu, že aktuální stav ekonomiky je na nich velmi zřetelně a jednoduše poznat. Jako začátek sledovaného období padl výběr právě na rok 2004, protože pro Litvu a Lotyšsko to znamenalo zapojení do významné evropské integrace a ještě jednoduší napojení na evropský trh.

Práce obsahuje kromě úvodu a závěru tři kapitoly. Ta první nazvaná „Hospodářská krize“ se zabývá teoretickou částí, jako je vysvětlení hospodářského cyklu, popis některých krizí, které byly součástí minulého století. A také vznik, průběh a dopad hospodářské krize, jejíž vznik započal v roce 2008. „Vývoj vybraných ekonomik po vstupu do Evropské unie“ je druhá kapitola a jak její název napovídá, bude zaměřena na zmíněné vybrané ukazatele a jejich vývoj v letech 2004 – 2007. Poslední kapitola nese název „Průběh hospodářské

krize a dopad na dané ekonomiky“ v rámci ní bude analyzován vývoj daných ukazatelů a přímé dopady hospodářské krize v Lotyšsku a Litvě.

V bakalářské práci bude použita metoda analýzy a deduktivně komparativní metoda.

2 Hospodářská krize

Tato kapitola se bude zabývat hlavně teoretickou částí a také samotným vznikem a průběhem poslední světové hospodářské krize. Její dopad bude sledován na makroekonomických ukazatelích Litvy a Lotyšska v následujících kapitolách této bakalářské práce. Teorie se zaměří na jednotlivé fáze hospodářského cyklu a také na krize, které vznikly v minulém století. Podrobněji budou rozebrány ty krize 20. století, které zasáhly svět nejcitelněji anebo ovlivnily pobaltské státy.

2.1 Vymezení pojmu

Pojem hospodářská a finanční krize nelze zcela považovat za synonymum. V rámci hospodářské krize dochází ke zpomalení nebo zastavení tempa růstu ekonomiky. Hospodářský cyklus je nedílnou součástí každé ekonomiky, z toho vyplývá, že krize vždy do ekonomiky přichází a odchází, ale jen pár krizí zasáhly ekonomiku tak, že se o nich bude „pořád mluvit“. Finanční krize znamená rozvrat bankovníctví, finančních trhů, propad burz, zamrznutí úvěrování v ekonomice. Z historického hlediska jsou dopady hospodářské krize daleko horší, pokud finanční krize předchází krizi hospodářskou (Pikora, 2011).

Většina krizí začíná bublinou, což znamená, že ceny aktiv vzrostou nad svou fundamentální podkladovou hodnotu. Investoři si půjčují peníze, aby mohli nakupovat, a tím dochází k hromadění dluhu. To souvisí také s nadměrným růstem nabízených úvěrů. Někdy se bublina vytvoří ještě před růstem nabídky úvěrů, protože očekávání zvýšení cen aktiv v budoucnu sama vedou ke zvýšení jejich cen. Bubliny jsou také poháněny konkrétními technologickými vynálezy a díky změnám ve struktuře zesilují. V posledních letech byly krize doprovázeny finančními inovacemi, překomplikovanými instrumenty a institucemi, které investovaly do čehokoli. Jednalo se o nové formy dluhů, či úvěrů, které investorům umožňovaly využít zajímavé účasti na spekulativní bublině. Nejběžnější aktiva jsou kmenové akcie, investice do bydlení a nemovitostí. Jejich ceny prudce vstoupají vzhůru. Tak začala i novodobá krize, nemovitostem se říkalo „bezpečná akcie“, protože ceny domů nikdy neklesají. Úvěry začínají být levnější a dostupnější, lze snáze

aktivum koupit. Zvyšuje se poptávka, převyšuje nabídku a ceny nepřestávají růst (Mihm, 2011).

2.2 Ekonomický cyklus

„Ekonomický cyklus je posloupností pravidelně se opakujících fází vzestupného poklesu a stagnace makroekonomické aktivity – reálného HDP, zaměstnanosti, soukromé a veřejné spotřeby a investiční činnosti. Jde o jakýsi neustálý koloběh, v jehož průběhu se jednotlivé fáze postupně vystřídají, a jakmile k tomu dojde, celý proces vypuká nanovo“ (Macháček, 2009, str. 222).

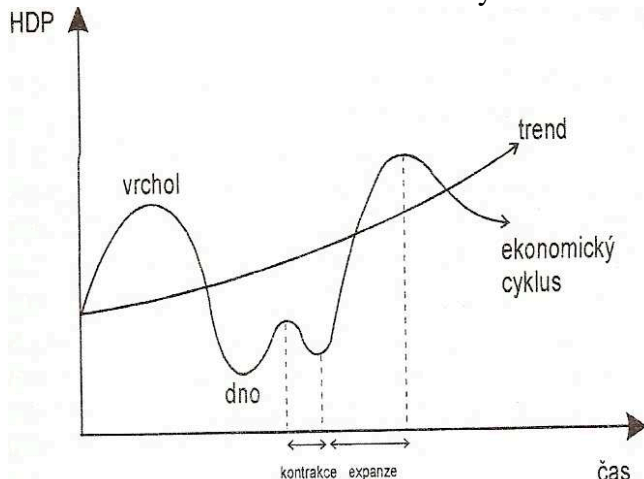
Hospodářský cyklus ovlivňuje spoustu ekonomických i neekonomických veličin jako je spotřeba domácností a investiční aktivita.

Cyklus tvoří nedílnou součást tržní ekonomiky. Když je ekonomika na vrcholu své aktivity, dá se předpokládat, že nastane krize nebo recese. Příčiny takového kolísání můžou být různé (např. vlivem technického pokroku a tempa růstu produktivity, kolísání poptávky a zahraničního obchodu, vládní zásah, působení úvěrového cyklu).

2.2.1 Fáze ekonomického cyklu

Na obrázku č. 2.1 vidíme fáze ekonomického cyklu – expanze (oživení, obnova), vrchol, kontrakce (recese, krize), dno (deprese). Po dnu logicky následuje expanze. Doba trvání jednotlivých fází, změna HDP či nezaměstnanosti jsou nepředvídatelné.

Obrázek č. 2.1 Fáze ekonomického cyklu

Zdroj: Makroekonomie, 2009, str. 223

Expanze neboli **oživení** znamená, že HDP a další makroekonomické veličiny rostou, ekonomika se posouvá nad svůj potenciální produkt, firmy nabírají nové zaměstnance, zvyšují výrobu a začínají investovat, lidem rostou příjmy a zvyšují svou spotřebu.

Vrchol znamená, že je ekonomika na vrcholu své aktivity. Zvyšují se ceny statků, výrobní faktory jsou téměř vyčerpány, ubývá zájemců o práci. Lidé mají vyšší příjmy, utrácejí je jak za zboží, ale také si pořízují na splátky domy, automobily a jiné. Z toho vyplývá, že dojde ke zdražování úvěrů, snižování ziskovosti výroby, růstu základních cen surovin a ostatních zboží.

Kontrakci můžeme nazývat recesí nebo krizí. Rozdíl mezi těmito pojmy je, že recese nastane, pokud HDP klesá minimálně dvě po sobě jdoucí období a krize je charakterizována prudkým poklesem ekonomické aktivity obyvatelstva.

V poslední fázi ekonomického cyklu **dnu** neboli **depresi** je nezaměstnanost vysoká, lidé odkládají své nákupy, firmy mají nízké zisky a poptávku (Macháček, 2009).

2.3 Krize 20. století

Ve 20. století vzniklo hned několik významných krizí. Jednou z nejhorších a nejobávanějších krizí se stala Velká hospodářská krize nebo také Velká deprese, která se odehrála ve 30. letech. Po 2. světové válce začínala léta prosperity (1951 – 1970), kdy bylo dosahováno vysokého hospodářského růstu a vysokých přírůstků produktivity. Ve vyspělých zemích byl ekonomický vývoj rovnoměrný, nezaměstnanost byla velmi nízká, mezinárodní měnový a obchodní systém se považoval za stabilizovaný. Ale již na konci 60. let se objevovaly problémy. Docházelo ke vzniku strukturálních krizí. Léta prosperity byla u konce, nezaměstnanost a ceny začaly růst. Na počátku 80. let došlo k výrazné změně orientace hospodářské politiky, začalo se přiklánět k teorii, aby stát méně zasahoval. V období 1990 – 2000 došlo k politickým a ekonomickým změnám v zemích východní a střední Evropy (Tomeš, 2008).

V tomto období také probíhalo mnoho finančních krizí menšího rozsahu, mezi které řadíme Krizi evropského měnového mechanismu (1992), Mexickou měnovou krizi (1994), Asijskou měnovou krizi (1997), Brazílskou měnovou krizi (1998), Ruskou finanční krizi (1998) a Argentinskou krizi (2001). Ruská krize bude jako jediná zmíněna, protože zasáhla Litvu i Lotyšsko.

2.3.1 Velká deprese (1929 – 1938)

Tato deprese se lišila od předchozích hospodářských poklesů délkou trvání, hloubkou poklesu a celosvětovým rozšířením. Velká deprese zasáhla celý svět, byla charakterizována prudkým propadem investic, masovou nezaměstnaností a zhroucením mezinárodního obchodu. Tato krize začala v USA v roce 1929. První podnětem byl propad cen akcií na americké burze tzv. „černý pátek“. Mezinárodní zadluženost států byla faktorem celosvětového rozšíření a vznikla v důsledku 1. světové války. Následoval přesun investic z Evropy do Ameriky, což vyvolalo problémy v Evropě. Pokles americké produkce a spotřeby vyvolal pokles exportu a snížení celosvětové poptávky. To byl podnět pro snížení investic, spotřeby a výroby v Evropě (Tomeš, 2008).

Existují dvě odlišné teorie příčin vzniku velké deprese. J. M. Keynes byl názoru, že by stát měl zasahovat, protože agregátní poptávka zaostávala a M. Friedman Velkou depresi připisoval k selhání státu (centrální banky), ale ne k selhání tržního systému (Holman, 2005).

2.3.2 Krize 70. let

Vývoj světové ekonomiky na konci 60. let byl výrazně ovlivněn americkým hospodářským vývojem. USA měly vysoké rozpočtové schodky v důsledku války ve Vietnamu a navýšení sociálních programů (Tomeš, 2008).

V 70. letech dochází k propojení dílčích krizí (ropná, surovinová, potravinová a měnová), které souhrnně nazýváme strukturálními krizemi. Jednalo se o hluboký hospodářský pokles (Kunešová, 2006).

První ropný šok se datuje k roku 1973 jako reakce na arabsko-izraelskou válku a druhý po pádu íránského šáha v roce 1979. Šoky způsobily výrazný růst cen ropy po celém světě. Litvy a Lotyšska se tato krize nedotkla, protože využívaly ruskou ropu obchodovanou za administrativní ceny. V souvislosti s těmito šoky se začaly šířit obavy z vyčerpání zásob, což vedlo k úspoře v energetické a surovinové výrobě (Tomeš, 2008).

2.3.3 Ruská finanční krize

Ruská krize vypukla v roce 1998. Ekonomika dostala ránu v podobě asijské finanční krize a díky klesajícím cenám ropy nastal prudký hospodářský pokles. Byly pochybnosti o tom, že ruská ekonomika neudrží cenu rublu a nebude splácet své dluhy. V létě tohoto roku začali z Ruska odcházet investoři a cena rublu zkolabovala. Vláda Ruska zastavila platby některým zahraničním věřitelům a nesplácela dluhy svým obyvatelům. Rozšíření paniky kvůli nesplaceným dluhům narušilo vztahy mezi různými typy dluhopisů a fond Long-term Capital Management musel likvidovat ve svém portfoliu polovinu svých aktiv, aby přežil (Mihm, 2011).

Federální rezervní systém musel zasáhnout, zorganizoval jednání mezi LTCM a hlavními zúčastněnými stranami. Účastníci uzavřeli dohodu na poskytnutí úvěru v hodnotě 3,5 miliardy dolarů. Tato částka byla dost vysoká na to, aby odvrátila řetězový krach. Portfolio LTCM ztratilo asi 90 % původní hodnoty, ale jeho hodnota nedosáhla záporných čísel. Tento relativní úspěch neocenili partneři LTCM, zvláště fyzické osoby z řady bohatších osob, které se zadlužily, aby mohly investovat. Negativním následkem byl také pokles cen akcií na celém světě. A hlavní příčinu neúspěchu LTCM lze považovat nadměrné investování zapůjčeného kapitálu (Kouhout, 2010).

2.4 Krize 21. století

V tomto století se odehrála jedna z významných celosvětových hospodářských krizí, které předcházela krize finanční. Zasáhla celý svět a v roce 2009 způsobila hospodářský propad všech zemí EU s výjimkou Polska. Krize s sebou přinesla mnoho obav např. z dalšího vývoje hospodářství a zpomalení růstu.

2.4.1 Počátek vzniku hospodářské krize

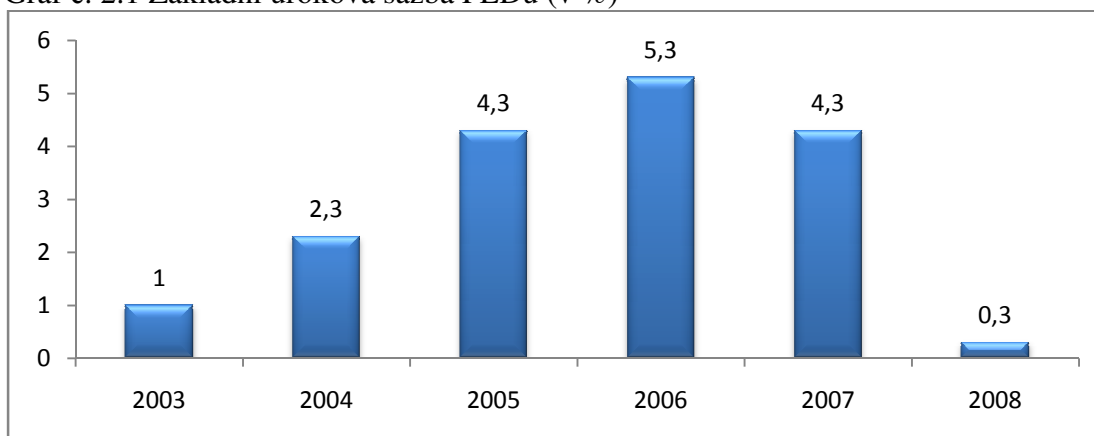
Udeření ekonomické krize se datuje k roku 2008, ale již v roce 2007 se začal otřásat hypoteční trh v USA. To byla zřejmě první příčina nástupu finanční krize. Tato krize začala jako hypoteční a přerostla do úvěrové krize, která zasáhla celou sféru finančních trhů a jeho institucí. Nicméně tato hypoteční krize je jen jeden z faktorů, který způsobil problémy světové ekonomiky. Zpomalení americké ekonomiky mělo za následek také dvojí deficit (deficit rozpočtu a deficit běžného účtu platební bilance).

V roce 2000 začaly v USA značně narůstat ceny realit a mzdy stagnovaly. Spotřebitelé zastavovali své domy, aby si mohli půjčovat tzv. americkou hypotéku a investovat peníze například do opravy domu. V roce 2005 dosáhly půjčky vrcholu v roční míře návratnosti a umožnily mnoha spotřebitelům život nad poměry. Zároveň úspory domácnosti klesly a dostaly se až do mínusu (Mihm, 2011).

V roce 2005 velká konjunktura v oblasti bydlení začala polevovat. Ceny domů začaly růst a prodeje pomalu klesat. V roce 2006 byl trh přesycený a počet nesplacených hypoték v roce 2007 začaly narůstat (Krugman, 2009).

Na grafu č. 2.1 je vidět, jak FED zvedl základní úrokovou sazbu z 1 % v roce 2003 na 2,3 % v roce 2004. V roce 2006 bylo zvýšení o 4,3 p. b. než v roce 2003. A tak v roce 2006 bublina splaskla (Zemánek, 2008).

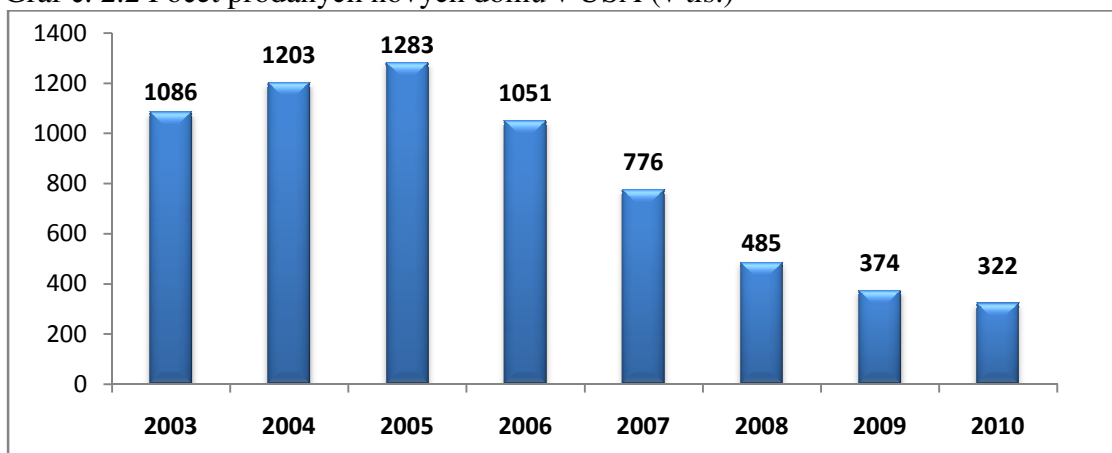
Graf č. 2.1 Základní úroková sazba FEDu (v %)

Zdroj: U.S. Federal Reserve, vlastní zpracování, 2010

Docházelo k již zmiňovanému poklesu cen nemovitostí a poklesu zájmu o prodej rodinných domů, který můžete vidět na grafu č. 2.2.

Graf č. 2.2 Počet prodaných nových domů v USA (v tis.)

Zdroj: U.S. Federal Reserve, vlastní zpracování, 2010

2.4.2 Zhroucení finančního systému

V září roku 2008 docházelo k důležitým změnám v americkém finančním sektoru. Došlo k zestátnění hypotečních agentur Fannie Mae a Freddie Mac. Tento krok měl však pouze krátkodobý pozitivní efekt, dále docházely jen negativní zprávy.

Klíčovým okamžikem se stalo datum 15. září 2008 kdy čtvrtá největší americká investiční banka Lehman Brothers zažádala o ochranu před věřiteli. Ministerstvo financí USA připustilo, aby šla banka ke dnu bez jakéhokoli záchranného pásu pro její obchodní partnery. Toto rozhodnutí otřásl již nalomenou důvěrou na finančních trzích, ceny aktiv znovu poklesly (Krugman, 2009).

S koncem banky Lehman Brothers došlo k tomu, že Bank of America uvedla, že za 50 mld. dolarů převezme největší makléřskou společnost Merrill Lynch. Spojení bylo přínosné, jak pro druhou největší americkou společnost Bank of America tak i pro Merrill Lynch.

Federální rezervní systém s pomocí vlády zachránil jednu z největších pojišťoven American International Group. Pokud by pojišťovna zkrachovala, investoři by museli přecenit cenné papíry a realizovat další masivní ztráty. Z tohoto důvodu byla nutná záchrana AIG na rozdíl od Lehman Brothers.

Dvě velké investiční banky Goldman Sachs a Morgan Stanley požádaly FED o souhlas se změnou struktury na bankovní holding, což znamená, že nemusí podléhat doзору FEDu.

Banky v roce 2008 zažívaly těžké časy, přišly nejen o kapitál a výnosy, ale hlavně o důvěru.

2.4.3 Rozšíření hypoteční krize do ostatních odvětví

Hypoteční krize se v roce 2008 přelila do ostatních částí americké ekonomiky. Americké domácnosti musely začít snižovat výdaje na spotřební a zbytné zboží a začít šetřit, protože ceny pohonných hmot začaly růst a také rostl počet nesplacených hypoték. To mělo za následek pokles jejich spotřebitelských aktiv a projevílo se zpomalení růstu tržeb maloobchodníku. Docházelo také k celosvětovému růstu cen potravin. A tyto problémy vyžadovaly komplexní řešení nejen ze strany politiků, ale musely na ně reagovat i bankovní a finanční sektor (Zemánek, 2008).

Krušné časy zažívaly i americké automobilky. General Motors a Chrysler měly vážné problémy a bez pomoci by zkrachovaly. Problémy měl i Ford, ale tomu nehrozil zánik. V roce 2009 Chrysler a největší americká automobilka General Motors požádaly soud o bankrotovou ochranu před věřiteli. Chrysler se spojil s italským Fiatem a zachránil se, ale krach General Motors způsobil třetí největší bankrot v historii USA a největší pád průmyslového podniku. Příčinou úbytku byl pokles produkce. Pád této firmy by znamenal nárůst problémů dalších firem. Nakonec automobilka bankrotový režim opustila. Kromě změny vlastníka firma uzavřela kolem jedenácti továren a propustila zhruba třetinu zaměstnanců (Hlaváč, 2009).

2.4.4 Dopad světové krize na EU

Ekonomiky v zemích střední a východní Evropy zasáhla krize teprve na konci roku 2008. Krizový vývoj se ukázal až v roce 2009. Začal prudce klesat ekonomický výkon, rostla nezaměstnanost a vnitřní nerovnováha zemí se více prohlubovala.

Hlubokou recesi v roce 2008 prokázaly pouze Lotyšsko, Irsko a Estonsko a mírný propad nastal v Dánsku, Itálii a Švédsku, což zapříčinilo, že hospodářský růst v EU stagnoval. Ostatní členské země zaznamenaly mírný hospodářský růst a recese je míjela. V roce 2008 začala prudce stoupat nezaměstnanost v západních zemích jako např. Španělsko, kde nezaměstnanost dosáhla až 11 %. Ve střední a východní Evropě

byla prozatím nezaměstnanost nízká, výjimkou bylo Slovensko. Zhoršovala se také vnitřní ekonomická nerovnováha a země se začaly zadlužovat (Karpová, 2011).

V celé EU se snížil zahraniční obchod zboží a služeb oproti předcházejícímu čtvrtletí (export o 6 % a import o 5 %). Tento problém se dostal i do zemí střední a východní Evropy, kde se krize začala projevovat silným poklesem exportu a importu. Důvodem bylo, že jsou součástí vnitřního trhu EU.

V roce 2008 klesl počet zakázek v průmyslu a v roce 2009 na něj navázal propad průmyslové výroby. Krize zasáhla i stavební průmysl. Pokud by se nezvýšil export a domácí poptávka v USA a také v Německu nemohl by nastat obrat k lepšímu ani v ostatních zemích EU. Podmínky pro růst exportu a poptávky nebyly příznivé, způsobovala to klesající inflace, vysoká nezaměstnanost, schodky veřejných financí a slabý ekonomický vývoj (Karpová, 2011).

V roce 2009 se nezaměstnanost v průměru ve všech členských zemích mezipoletně zvýšila. Ve Španělsku míra nezaměstnanosti dosáhla až na 18 % a v Irsku 12 %. S vysokou mírou nezaměstnanosti se také potýkaly země Litva, Lotyšsko a Estonsko.

Závažná byla i prohlubující se situace veřejného zadlužení. Průměrný schodek veřejných rozpočtů v EU byl 6,8 % HDP. V roce 2008 schodek činil 2,3 % HDP a v roce 2007 0,8 % HDP. Zároveň v roce 2009 rostl veřejný dluh v Irsku, v Portugalsku, v Řecku, ve Španělsku, ve Velké Británii, v Litvě, v Lotyšsku a v Slovinsku. Pouze v Maďarsku veřejný dluh přesáhl 78 % HDP (Karpová, 2011).

V posledním čtvrtletí roku 2009 se hospodářství pozvolna dostává z recese. Oživení ekonomik začíná díky pozvolnému oživení vývozu. V ekonomikách, které jsou silněji zaměřeny na export, se zlepšuje výhled globálního růstu a oživení obchodu. Soukromá spotřeba se oživuje pomalu, a tak nemůže viditelně podpořit ekonomický růst.

V roce 2010 se nezaměstnanost v EU pohybuje v průměru kolem 10 %. Dluh i deficit v roce 2010 v EU vykazuje zhoršení. Průměrný schodek je 7,5 % HDP. Tento pokles je zapříčiněn fungováním automatických stabilizátorů. Veřejný dluh narostl až na 80 % HDP (Zahradník, 2010).

2.4.5 Příčiny hospodářské krize

První příčina hospodářské krize je makroekonomická, z důvodu uvolnění měnové politiky, to znamená, že po příliš dlouhou dobu byly nízké úrokové sazby a hromadila se dlouhodobá kumulace globálních nerovnováh. Další příčina je etická, docházelo k porušování obezřetných principů a podněcovala se možná rizika. Také dohled na finančních trzích byl často rozptýlený a nedostatečně kvalifikovaný. Čtvrtá příčina byla politická a poslední příčina psychologická jakožto lhostejnost, neznalost, naivita, krátkozrakost a hlavně chamtivost (Singer, 2010).

3 Vývoj vybraných ekonomik po vstupu do EU

V období od roku 2004 až do roku 2007 Litva i Lotyšsko zažívaly silný hospodářský růst (viz Tabulka č. 3.4). Obě tyto malé země po vypořádání se s Ruskou finanční krizí (1998) měly nejrychleji rostoucí ekonomiky na světě. V následující části bude popsán vývoj ekonomik v daném období. Samostatně pak bude sledován vývoj hrubého domácího produktu, inflace a trh práce.

3.1 Stručná historie pobaltských republik

Pobaltské státy (Litva, Lotyšsko a Estonsko) patřily ještě před vstupem do EU mezi nejzaostalejší země Evropy. Zlomem se stal rok 1991, kdy se rozpadl Sovětský svaz, a tyto tři státy začaly pomalu měnit své hospodářství na vyspělé hospodářství západní Evropy. V období transformace se malé státy dostaly do recese způsobené rozpadem sovětského trhu a měly značný problém s hyperinflací. Ekonomické reformy, včetně daňové (např. zavedení jednotné sazby daně), znamenaly obrat k lepšímu. Hospodářství těchto tří zemí rostlo rychlým tempem. Průměrný roční přírůstek HDP od roku 1995 až do roku 2004 rostl a převyšoval průměr růstu EU. Před vstupem do EU klesala míra nezaměstnanosti a míra inflace se pohybovala v rozmezí od 1 % do 5 % (Zemánek, 2005).

3.2 Nastínění vývoje vybraných ekonomik po vstupu do EU

Trojice zemí se stala členy EU dne 1. května 2004. Litva i Lotyšsko po vstupu do EU zažívaly silný hospodářský růst. Podařilo se jim restrukturalizovat svůj zahraniční obchod a přesměrovat vývoz na západ. Rychlý růst vedl k dohánění vyspělejších evropských států a zmenšil rozdíly v příjmech s průměrem EU. K růstu mimo jiné přispělo přijetí pokročilých technologií a lepší manažerské postupy (Cross-country study Economic policy challenges in the Baltics, 2010).

Investice ve vybraných pobaltských zemích také hrály významnou roli v dohánění západních ekonomik. Částečně proto, že úroveň investic v roce 1990 byla nízká a v období

2001 – 2007 rostla dvojciferně. Podíl celkových investic HDP (HTFK) v roce 2007 dosáhl výše 35 % HDP v Lotyšsku a 25 % HDP v Litvě (viz Tabulka č. 3.1).

Tabulka č. 3.1 Tvorba hrubého fixního kapitálu (v %)

	2004	2005	2006	2007
Litva	22,4	22,9	25,3	28,1
Lotyšsko	22,7	31	32,9	34,1

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování, 2012

Příliv přímých zahraničních investic byl poměrně vysoký vzhledem k relativně nízkým nákladům na kapitál, vysoké ziskovosti investic a výhodného zdanění kapitálových příjmů (Cross-country study Economic policy challenges in the Baltics, 2010).

Pobaltské země se postupně stávaly více integrované mezi sebou a zbytkem EU. Obchodní bilanci Litvy a Lotyšska tvořily produkty s nízkou až střední přidanou hodnotou (např. potraviny, dřevo, textil, chemie), které se významně podílely na jejich vývozu. Produkty s vyšší přidanou hodnotou se dovážely ze západní Evropy. Ze zemí SNS se dovážely energetické produkty jako ropa a plyn. I když obchodní toky se stále více orientovaly na země EU, obchod s Ruskem a dalšími zeměmi SNS byl stále významný (průměrně se celkové podíly na vývozu do Ruska a dalších zemí SNS v letech 2002-2007 v Lotyšsku pohybovaly okolo 17 % a v Litvě kolem 24 %).

Tabulka č. 3.2 Podíl vývozu a dovozu na HDP (v %)

	2004		2005		2006		2007	
	Litva	Lotyšsko	Litva	Lotyšsko	Litva	Lotyšsko	Litva	Lotyšsko
Vývoz zboží a služeb	51,9	44	57,3	48,2	58,8	45,1	53,8	42,5
Dovoz zboží a služeb	58,9	59,7	64,4	62,6	69	66,6	67,1	62,6

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování, 2012

Průmysl a zemědělství z hlediska produkce a zaměstnanosti zaznamenaly výrazný pokles v obou zemích. V Lotyšsku došlo k silnějšímu poklesu ve zpracovatelském průmyslu než v Litvě. Mezi rostoucí odvětví patřil vnitřní obchod a doprava, finanční zprostředkování, nemovitosti a stavebnictví. Lotyšské hospodářství prošlo výraznějšími změnami ve srovnání s Litvou. Nejvíce se zvýšil podíl produkce a zaměstnanosti v sektoru služeb. Pokud jde o snížení podílu zaměstnanosti v zemědělství, které přispělo ke zvýšení

produktivity, Litva a Lotyšsko byly pokročilejší než např. Bulharsko a Polsko. Podíl průmyslové výroby a zaměstnanosti byl mnohem menší v obou pobaltských zemích než např. v České republice nebo v Maďarsku (Cross-country study Economic policy challenges in the Baltics, 2010).

Proces rychlé ekonomické restrukturalizace od roku 1990 měl za následek přerozdělení pracovních sil ve všech odvětvích. Podíl služeb na celkové zaměstnanosti vzrostl o více než 10 % (1995 – 2008), zatímco podíl zpracovatelského průmyslu klesl o 5 – 6 % v Lotyšsku a o 3 % v Litvě.

Demografická struktura se v Litvě a Lotyšsku od roku 1990 zhoršila. Hlavně po vstupu do EU (2004 – 2006) tyto dvě země zažily největší odliv pracovních sil (9 - 10 %). Státní politika se proto zaměřila na zvyšování porodnosti (např. vyšší dávky v mateřství a přídavky na děti, aby vyrovnaly demografický pokles). Problém s vysokým počtem emigrantů je hlavně v Litvě (viz Tabulka č. 3.3).

Tabulka č. 3.3 Počet imigrantů a emigrantů

	2004		2005		2006		2007	
	Litva	Lotyšsko	Litva	Lotyšsko	Litva	Lotyšsko	Litva	Lotyšsko
Imigranti	5553	1665	6789	1886	7745	2801	8609	3541
Emigranti	15165	2744	15571	2450	12602	5252	13853	4183

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování, 2012

Po vstupu do EU ekonomiky rostly výrazným tempem až do konce roku 2007 (viz Tabulka č. 3.4). S průměrným tempem růstu domácí spotřeby a investicemi překračujícími HDP byl prudký růst HDP řízen hlavně domácí poptávkou. Jednoduchý a cenově dostupný úrok podpořil domácí poptávku. Růst spotřebitelské poptávky způsobil vnitřní i vnější nerovnováhu, která se projevila zvýšením inflace, růstem běžného účtu platební bilance a zahraničního dluhu.

Od roku 2003 se nahromaděná nerovnováha začala odrážet v nominálním vývoji. Růst cen byl velmi silně ovlivněn pozitivním očekáváním ohledně budoucího nárůstu soukromého bohatství, dostupnosti levných úvěrů a přibližováním se k cenám na úrovni Evropské unie. Dynamika nárůstu cen byla velmi silná v odvětví bydlení, kde podle národních statistik se mezi léty 2003 a 2007 reálné ceny domů ztrojnásobily v Lotyšsku

a zdvojnásobily v Litvě (Cross-country study Economic policy challenges in the Baltics, 2010).

Růst cen neobchodovatelného zboží a životních nákladů dal silný podnět ke mzdové dynamice, která měla urychlující trend v důsledku zpřísnění trhu práce. Silný hospodářský růst podpořil rostoucí poptávku po pracovní síle a přispěl ke snížení nezaměstnanosti. Pokles nezaměstnanosti byl zvláště silný v Litvě, kde nezaměstnanost klesla z 16,5 % v roce 2001 na 4,3 % v roce 2007 (viz Tabulka č. 3.4). Navíc po vstupu do EU volný pohyb pracovní síly způsobil emigraci kvalifikovanější a flexibilní pracovní síly.

Během období 2004 - 2008 průměrný růst mezd předstihl růst produktivity práce s dopadem na vnější konkurenceschopnost. Rozdíl mezi mzdami a růstem produktivity byl značný v Lotyšsku, ale v Litvě byl o něco mírnější.

Fiskální politika byla v letech 2001 – 2007 vcelku úspěšná, ačkoliv státní rozpočty končily se schodkem, bez problému bylo plněno fiskální Maastrichtské kritérium (deficit 3 % HDP).

V důsledku rychlého růstu domácí poptávky převážně financované ze zahraničí, Pobaltí akumulovalo vnější nerovnováhu nad rámec jiných zemí střední a jižní Evropy importující kapitál. V období 2005 – 2008 průměrný deficit běžného účtu tvořil 11 % HDP v Lotyšsku a 18 % HDP v Litvě. Za stejné období čistý příliv přímých zahraničních investic v průměru činil 6 % HDP v Lotyšsku a 4 % HDP v Litvě. Čistá finanční aktiva jsou stále negativní v obou zemích. (Cross-country study Economic policy challenges in the Baltics, 2010).

Tabulka č. 3.4 Vývoj vybraných makroekonomických ukazatelů (v %)

	2004		2005		2006		2007	
	Litva	Lotyšsko	Litva	Lotyšsko	Litva	Lotyšsko	Litva	Lotyšsko
Tempo růstu reálného HDP	7,4	8,7	7,8	10,6	7,8	12,2	9,8	10
Průměrná roční míra změny HICP	1,2	6,2	2,7	6,9	3,8	6,6	5,8	10,1
Míra nezaměstnanosti	11,4	10,4	8,3	8,9	5,6	6,8	4,3	6
Běžný účet PB na HDP	-7,6	-12,9	-7,1	-12,6	-10,6	-22,5	-14,4	-22,4

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování, 2012

3.3 Vývoj hrubého domácího produktu

„Hrubý domácí produkt (HDP, GDP) je součtem peněžních hodnot finálních (konečných) výrobků a služeb, vyprodukovaných během jednoho roku výrobními faktory alokovanými (umístěnými) v dané zemi (bez ohledu na to, kdo tyto faktory vlastní)“ (Jurečka 2009, str. 8).

V letech 2004 byla litevská ekonomika se 7% růstem HDP jednou z nejrychleji rostoucích ekonomik na světě. To svědčilo o úspěšném provádění strukturálních reforem.

Lotyšsko zažívalo v roce 2004 také silný hospodářský růst, který podporovala silná domácí a rostoucí zahraniční poptávka. Reálný HDP Lotyšska zaznamenal 8,5% růst oproti loňskému roku.

V Lotyšsku tempo růstu sekundárního sektoru lehce zaostávalo za tempem růstu služeb. To bylo způsobeno zmírněným růstem ve zpracovatelském průmyslu v druhé polovině roku, kde nárůst dosáhl 7,9 %. Stavebnictví, druhé hlavní odvětví sekundárního sektoru, zaznamenalo vysoký růst díky extrémně silné domácí poptávce. Zahraniční poptávka vyvolala posílení ve zpracování dřeva, výrobků ze dřeva a korků, hutních a kovodělných výrobků, rádií, televizních a spojových zařízení a přístrojů. V druhé polovině roku byl vidět 8,7% nárůst v sektoru služeb (Bank of Latvia, 2005).

V Litvě rychlý nárůst poptávky a nedostatek nabídky způsobil skok cen nemovitostí (byty a pozemky). Míra využití výrobních průmyslových kapacit se ustálila na více než

70 %, a proto se předpokládalo zvýšení domácí poptávky ve sledovaném období, které bylo z velké části dosaženo prostřednictvím dovozů a investic. Dovoz nových technologií posílil schopnosti ekonomiky konkurovat na mezinárodních trzích (On the convergence programme of Lithuania, 2005).

Tabulka č. 3.5 Podíl vybraných odvětví v roce 2004 na HPH (v %)

	Litva	Lotyšsko
A - zemědělství, lesnictví a rybářství	4,6	4,3
B-E - průmysl (kromě stavebnictví)	25,3	17,4
C - zpracovatelský průmysl	20	13,5
F – stavebnictví	7,2	6,6
G-I - velkoobchod a maloobchod, doprava, ubytování, stravování a pohostinství	28,4	31,2

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování, 2012

V roce 2005 vykazovala litevská ekonomika 7,8% růst HDP. Hospodářský růst byl řízen rostoucí domácí poptávkou a nevyužitými kapacitami, které v ekonomice existovaly.

V roce 2005 zaznamenala lotyšská ekonomika vysoký růst (10,6 %). To bylo způsobeno opět domácí poptávkou (investice a spotřeba) a zvýšením zahraniční poptávky. Reálný HDP vykázal 10,2% růst.

V roce 2004 a 2005 byl ekonomický růst v Litvě tažen zejména domácí poptávkou. Rychlý růst úvěrů patřil mezi klíčové faktory, které podporovaly růst investic, spotřebu domácností a následný růst HDP. V roce 2005 růst úvěrů zpomalil a ceny ropy dosáhly rekordů.

V Lotyšsku byla situace obdobná. Úvěry poskytnuté lotyšským domácnostem a celkové domácí disponibilní důchody hospodářský růst zrychlily, růst soukromé spotřeby byl 8,8 %. Faktory, které měly význam pro zvýšení celkových příjmů domácnosti, byly zejména zvýšení zaměstnanosti, reálné průměrné mzdy a platy, výše vyplacených sociálních dávek a důchodů (Bank of Latvia, 2006).

V roce 2005 z výsledků zahraničního obchodu vyplývá, že litevská ekonomika je stále velmi konkurenceschopná. Úspěšný lotyšský rozvoj podnikání a rozšíření vnějších trhů usnadnilo členství v EU. Také tempo růstu dovozu zboží a služeb bylo vysoké.

Finanční pomoc EU poskytnutá Litvě, vytvářela podmínky pro aktivní investování i přes nižší růst úvěrů. Se silnější důvěrou investorů ve stabilitu ekonomiky, investice představovaly stále větší podíl HDP. Na konci sledovaného období se podíl hrubého fixního kapitálu podílel více než 25 % HDP. Pozitivní impuls ke spotřebě zajišťovalo zrychlení mezd v důsledku vyšší produktivity, klesající nezaměstnanost, otevření trhů práce v EU a pozitivním očekáváním spotřebitelů ohledně ekonomického vývoje (On the convergence programme of Lithuania, 2005).

Tabulka č. 3.6 Podíl vybraných odvětví v roce 2005 na HPH (v %)

	Litva	Lotyšsko
A - zemědělství, lesnictví a rybářství	4,8	3,9
B-E - průmysl (kromě stavebnictví)	24,9	16,2
C - zpracovatelský průmysl	20,1	12,9
F - stavebnictví	7,8	7
G-I - velkoobchod a maloobchod, doprava, ubytování, stravování a pohostinství	28,4	32,2

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování, 2012

Velmi rychlý, ale nestabilní ekonomický růst byl v roce 2006 zaznamenán v Lotyšsku. To bylo podpořeno rychle stoupající soukromou spotřebou a udržitelným vysokým růstem investic. Reálný HDP v Lotyšsku zaznamenal 11,9% růst oproti loňskému roku.

Jak již bylo zmíněno, litevská ekonomika roste také velmi vysokým tempem. Reálný HDP v roce 2006 vykázal 7,7% růst. Domácí poptávka byla hlavním tahounem hospodářského růstu podporována rychle rostoucími nominálními příjmy. Poměrně pozitivní změny v čistém vývozu svědčí o dobré vnější konkurenceschopnosti domácích výrobců. I přes mírný růst úrokových sazeb a rostoucí nedostatek pracovních sil, ekonomický růst v posledních letech nezpomalil.

Růst HDP byl v Litvě tažen především růstem výdajů domácností na spotřebu. Situace vedla k růstu mezd a mírnému růstu zaměstnanosti.

V prvních devíti měsících roku 2006 soukromá spotřeba rostla o 17 % a činila hlavní součást posílení lotyšské domácí poptávky. Větší domácí výdaje byly podpořeny

probíhající expanzí úvěrů a pozoruhodný růst disponibilního důchodu vedl k faktu, že lidé měli lepší zaměstnání, vyšší reálné a průměrné mzdy a platy. Zvýšily se náhrady rezidentům v zahraničí a rostly sociální dávky a důchody (Bank of Latvia, 2007).

Vzhledem ke stále velmi nízkým úrokovým sazbám a rostoucí celkové ziskovosti podniků v Litvě, investice do tvorby hrubého fixního kapitálu pokračovaly v rychlém růstu, i když tempo růstu bylo nižší než před několika lety. V prostředí vysoké domácí poptávky a nedostatku pracovních sil, investice hrály důležitou roli v prosazování udržitelného hospodářského růstu. V tomto sledovaném období převládají investice do budov a staveb než investice do zařízení a ostatních kapitálových zboží. V roce 2006 tvořila v Lotyšsku tvorba hrubého kapitálu 41 % HDP.

Zahraniční obchod Litvy byl tažen příznivým vnějším prostředím a vysokou domácí poptávkou. Příznivé vnější podmínky také přispěly k rychlému růstu vývozu. Zpracovatelský průmysl přispíval nejvíce k hospodářskému růstu, následoval chemický průmysl, výroba hnojiv, nábytek, potravinářský průmysl, který prokazoval rychlý nárůst tržeb. Výrobci elektrických a optických zařízení, textilní a těžební průmysl a zemědělství museli čelit obtížím v roce 2006. Činnost ve stavebnictví rostla vysokým tempem (reálný roční růst přidané hodnoty 19,1%) (On the convergence programme of Lithuania, 2006).

V reálném vyjádření vývoz zboží a služeb v Lotyšsku v roce 2006 vzrostl o 11,3 %. Dovoz rostl rychlejším tempem (18,7 %).

V sektoru služeb, který ze všech oblastí v Lotyšsku nejvíce rostl, byl zvláště silný vývoj zaznamenán v obchodě, nemovitostech, pronájmu, podnikatelských činnostech, dopravě, skladování a spoji. Rozvoj lotyšské ekonomiky byl posílen investicemi do rozvoje ZP (Bank of Latvia, 2007).

Tabulka č. 3.7 Podíl vybraných odvětví v roce 2006 na HPH (v %)

	Litva	Lotyšsko
A - zemědělství, lesnictví a rybářství	4,2	3,5
B-E - průmysl (kromě stavebnictví)	23,7	15,2
C - zpracovatelský průmysl	19,4	12,1
F - stavebnictví	9,4	8,5
G-I - velkoobchod a maloobchod, doprava, ubytování, stravování a pohostinství	28,1	31,3

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování, 2012

V roce 2007 byl v Litvě zaznamenán 9,8% růst HDP. Domácí poptávka zůstávala hlavním tahounem hospodářského vývoje, stimulovaly se intenzivní půjčky a rychle rostl nominální příjem. Výsledek z prvního čtvrtletí 2007 ukazoval, že zpomalení ekonomického vývoje v druhé polovině roku 2006 nebyla v souvislosti s ochlazením ekonomiky, neboť se litevská ekonomika vrátila k vyváženému růstu.

V Lotyšsku v roce 2007 začala klesat domácí poptávka. Tempo růstu HDP za celý rok 2007 vykazoval 10,3 %. V prvním čtvrtletí 2007 HDP dosahoval 11,3% růst a v posledním čtvrtletí tohoto roku 8,1%. Tohle zpomalení dynamiky bylo způsobeno pomalejším tempem soukromé spotřeby, růstem tvorby fixního kapitálu a i z důvodu protiinflačního plánu přijatým lotyšskou vládou.

Negativní vliv čistého vývozu na vliv hospodářského růstu Litvy zesílil, ale známky klesající konkurenceschopnosti nebyly zatím zcela viditelné. Vzhledem k negativnímu dopadu vysoké aktivity na zpracování ropy, velmi vysoké aktivity v oblasti stavebnictví, růst ekonomiky v posledních čtvrtletí závisel jen na uzavřených odvětvích. V Lotyšsku se na konci roku zhoršila spotřebitelská důvěra, což se odráželo v zhoršujícím se hodnocení celkové ekonomické situace. Jak již bylo řečeno, zpomaluje se tempo domácí poptávky, které přineslo zpomalení růstu dovozu, zahraniční poptávka zůstává stabilní, což snižovalo negativní příspěvek čistého vývozu k růstu HDP.

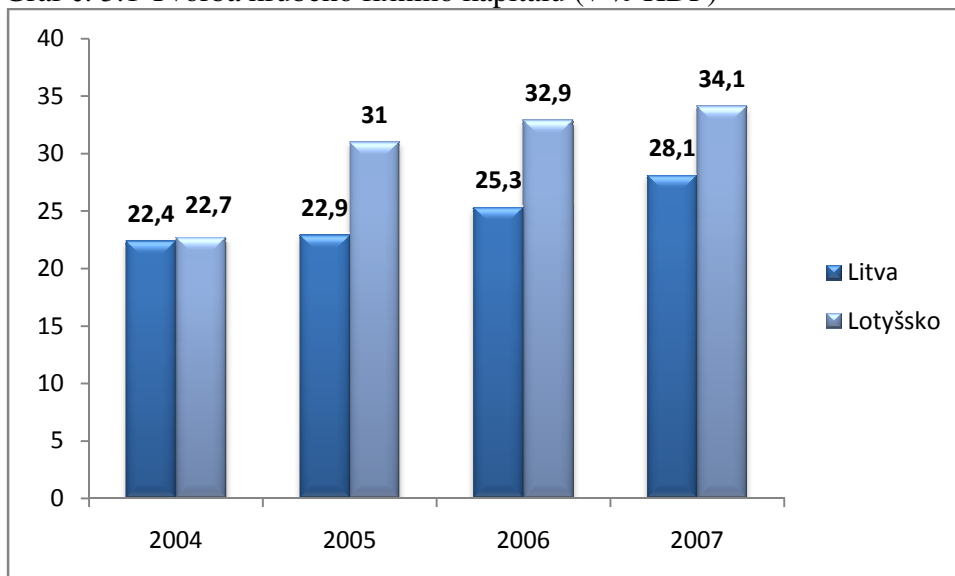
V Litvě se očekávalo zpomalení růstu domácí poptávky, tempo růstu bankovních úvěrů lépe reagovalo na pokračující se zpříšňování měnové politiky ze strany ECB a nejistoty na trhu nemovitostí. Růst HDP byl tažen především růstem výdajů domácností na spotřebu (On the convergence programme of Lithuania, 2007).

Díky stále relativně příznivým podmínkám vnějšího financování litevských podniků, vysoké ziskovosti investičních projektů, dobré finanční situaci podniků, finanční podpoře EU na infrastrukturu a komerčních projektů bylo zjištěno, že v první polovině roku 2007 růst investic se výrazně zvýšil. V prvním pololetí roku 2007 se objevil trend rychlého růstu investic do dopravních prostředků. V prostředí vysoké domácí poptávky a nedostatku pracovních sil, investice hrály obzvláště důležitou roli v prosazování udržitelného hospodářského růstu, aby zajistily růst ekonomického potenciálu a odvrácení nebezpečí přehřátí litevské ekonomiky.

V Lotyšsku tvorba hrubého fixního kapitálu zůstala téměř beze změny (viz Graf č. 3.1) (Bank of Latvia, 2008).

V roce 2007 vývoz zboží a služeb v Lotyšsku (ve stálých cenách) se zvedl o 11,1 %, ale dovoz vzrostl o 15 %. Zpomalení růstu domácí poptávky v druhé polovině roku přispělo ke zpomalení dovozů zboží a služeb (z 29,4 % v prvním čtvrtletí na -1,8 % ve čtvrtém čtvrtletí). V Litvě měl negativní důsledek na čistý vývoz HDP převýšení růstu dovozu nad vývozem. Rostoucí dovoz byl většinou spojován s mnohem silnější domácí poptávkou, zatímco narušení činnosti při zpracování ropy měl dočasný negativní dopad na export. Poměrně rychlý nominální růst vývozu ukazoval, že pokles napětí konkurenceschopnosti litevských výrobců je stále zachován bez ohledu na rostoucí ceny surovin a rostoucí poptávky po pracovní síle na trhu.

Graf č. 3.1 Tvorba hrubého fixního kapitálu (v % HDP)

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování, 2012

V důsledku negativního dopadu činnosti při zpracování ropy, došlo ke zpomalení růstu zpracovatelského průmyslu v Litvě. Stavebnictví se stalo nejdůležitějším odvětvím ekonomického růstu, a to díky velmi příznivým klimatickým podmínkám na začátku roku 2007 a nevýznamného dopadu rostoucích úrokových sazeb. V roce 2007 byl jeho vývoj velmi rychlý (On the convergence programme of Lithuania, 2007).

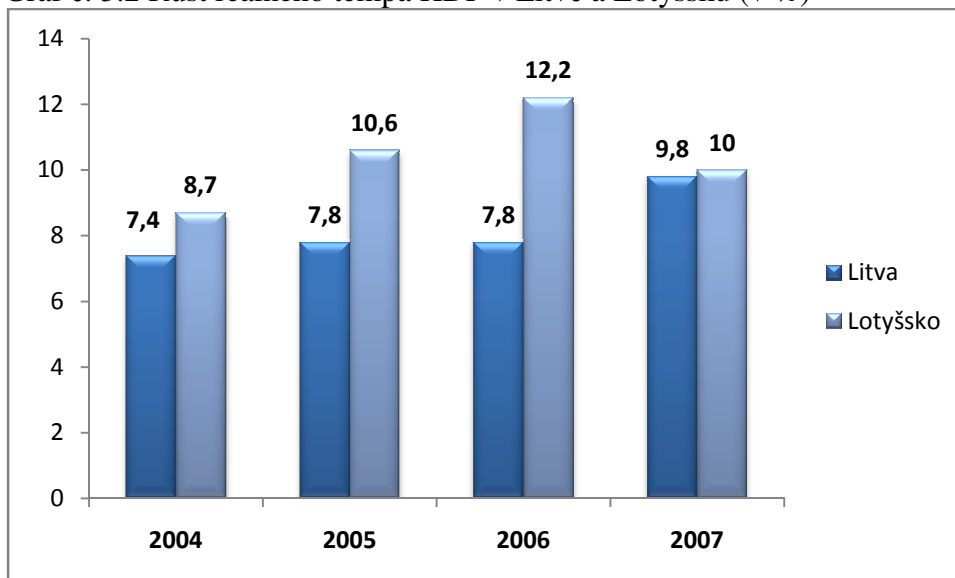
Růst v prvních třech čtvrtletích roku 2007 byl tlačěn trvale silnou domácí poptávkou v Lotyšsku, což znamená, že meziroční nárůst byl především kvůli obchodu (příspěvek 2,8 p.b. k celkovému meziročnímu růstu, nárůst na 12,7 %), nemovitostem, pronájmu a podnikatelských činnostech (10,1 %), stavebnictví (14,4 %) a finanční zprostředkování (22,5 %). V Lotyšsku vlivem oslabení domácí poptávky byl pozorován trend poklesu maloobchodního obrátu. Zpomalení růstu odvětví zboží bylo zapříčiněno zúžením výroby (Bank of Latvia, 2008).

Tabulka č. 3.8 Podíl vybraných odvětví v roce 2007 na HPH (v %)

	Litva	Lotyšsko
A - zemědělství, lesnictví a rybářství	3,9	3,5
B-E - průmysl (kromě stavebnictví)	21,9	15
C - zpracovatelský průmysl	17,8	11,7
F - stavebnictví	11,2	10,4
G-I - velkoobchod a maloobchod, doprava, ubytování, stravování a pohostinství	28,1	29,1

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování, 2012

Graf č. 3.2 Růst reálného tempa HDP v Litvě a Lotyšsku (v %)

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování, 2012

3.4 Vývoj inflace

Po vstupu do Evropské unie cenová hladina v Litvě a Lotyšsku rostla. Tempo růstu míry inflace v Lotyšsku se zrychlovalo. Důvodem zvyšující se míry inflace v Litvě byl hlavně růst cen potravin a celosvětový růst cen ropy a paliv. Naopak v Lotyšsku byl růst dán faktory na straně nabídky. Lotyšsko mělo také vyšší inflaci než Litva, a proto došlo ke zpřísnění monetární politiky, aby nedošlo k přehřátí ekonomiky. Z důvodu nepříznivého inflačního vývoje nevstoupila Litva v roce 2006 do Eurozóny. (Černíková Petra, 2008)

V roce 2004 byla průměrná roční inflace v Lotyšsku 6,2 %. Jak již bylo zmíněno, inflace byla ovlivněna především na straně nabídky a počtem specifických faktorů (např. špatná úroda a nepříznivé přírodní podmínky). V Litvě průměrná roční inflace klesla pod 2 % (On the convergence programme of Lithuania, 2005; Bank of Latvia, 2005).

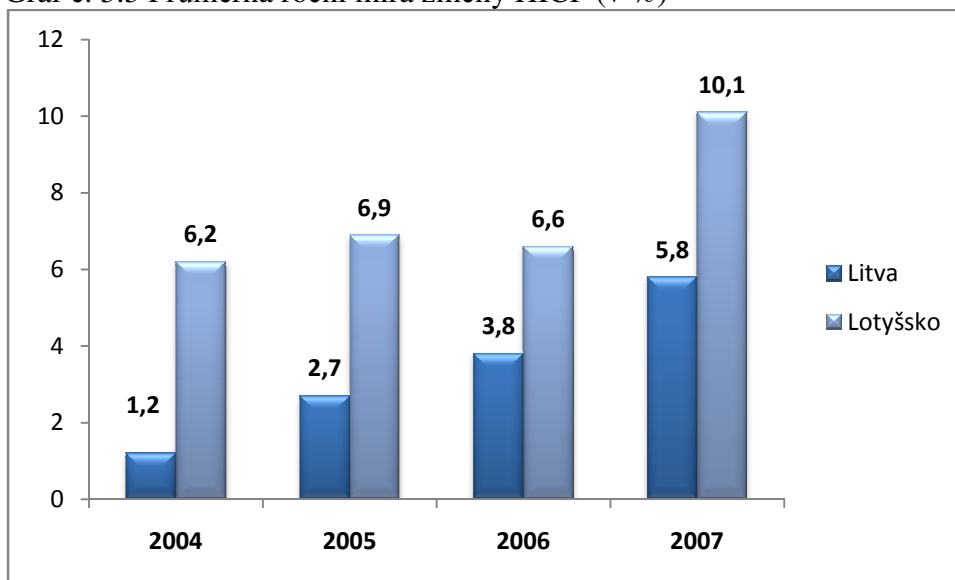
V roce 2005 dosáhla průměrná roční inflace v Lotyšsku 6,7 % a v Litvě inflace začala pomalu růst na 2,7 % (Bank of Latvia, 2006; On the convergence programme of Lithuania, 2005).

V roce 2006 byla průměrná roční inflace v Lotyšsku 6,5 % a byla mírně pod úrovní roku 2005. Tato vysoká úroveň byla způsobena úpravami nepřímých daní, postupně rostoucími regulovanými cenami a vyššími cenami potravin spolu se silnou domácí poptávkou. V polovině roku 2006 se v Litvě meziroční inflace pohybovala kolem 3,5 %. Po krátkém zvýšení inflace v červenci a v srpnu 2006, inflace měřená pomocí harmonizovaného indexu spotřebitelských cen dosáhla 4,4 %. V září tento podíl klesl na 3,3 % (On the convergence programme of Lithuania, 2006; Bank of Latvia, 2007).

V roce 2007 průměrná roční inflace v Lotyšsku dosáhla 10,1 %. I v Litvě rostly ceny rychlejším tempem. Průměrná roční inflace dosáhla 5,2 %. Celková inflace zde zrychlila hlavně kvůli zvýšení tempa růstu cen u zpracovaných potravin a služeb (On the convergence programme of Lithuania, 2007; Bank of Latvia, 2008).

Vzhledem k rostoucímu trendu inflace lotyšská vláda schválila protiinflační plán, který zahrnoval střednědobé opatření v oblasti fiskální odpovědnosti, daňové politiky, úvěrového omezení a ukládání propagace stejně jako zvýšení produktivity práce a konkurenceschopnosti.

Graf č. 3.3 Průměrná roční míra změny HICP (v %)

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování, 2012

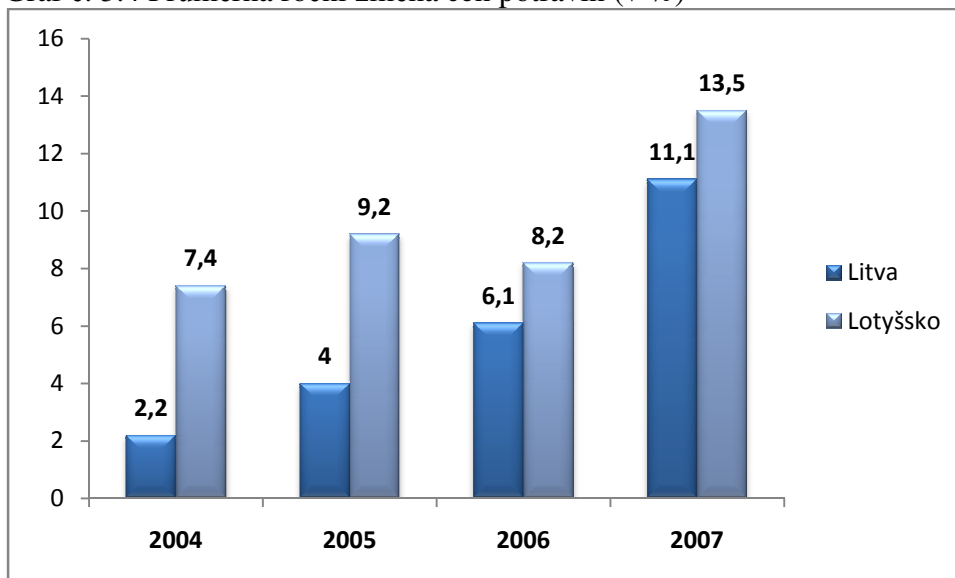
Meziroční růst spotřebitelských cen v Lotyšsku byl v roce 2004 7,3 %. Ceny zboží a služeb (s výjimkou oděvů, obuvi a komunikačních služeb) vykazaly růst, což bylo způsobeno vedlejšími faktory (Bank of Latvia, 2005).

V roce 2005 nastal v Lotyšsku nárůst cen potravin. To bylo zapříčiněno především nákladovými faktory a nepříznivými přírodními podmínkami během období sklizně. Telefonní služby vykazaly značný pokles cen a ceny ostatních služeb značně vzrostly. V Litvě byla vyšší inflace zaznamenána u spotřebního zboží a služeb. Od května až do října 2005 byla meziroční inflace ovlivněna cenou potravin a cenami pohonných hmot. Celková úroveň cen (kromě cen potravin) se zvýšila o 1 p.b. (Bank of Latvia, 2006; On the convergence programme of Lithuania, 2005).

V prosinci roku 2006 dosáhl růst spotřebitelských cen v Lotyšsku 6,8 %. Ceny potravin měly rostoucí trend, což zapříčinila opět špatná sklizeň a nákladové faktory. Od začátku roku se v Litvě inflační dopady na ceny potravin téměř zdvojnásobily. Zvláště nepříznivé přírodní podmínky v létě v roce 2006 omezily dodávky potravin v Litvě. Prudký nárůst domácí poptávky a rostoucí napětí na trhu práce vytvářelo velmi nepříznivé podmínky pro zvyšování cen (On the convergence programme of Lithuania, 2006; Bank of Latvia, 2007).

V roce 2007 meziroční růst spotřebitelských cen v Lotyšsku vzrostl ze 7,1 % na 14,1 %. Růst cen zpracovaných potravin způsobil zvýšení cen zemědělských produktů v Litvě. Ceny v Litvě o několik desítek procent vzrostly díky rostoucím cenám zemědělských produktů v zahraničí a pokračujícím sbližování cen s cenami západní Evropy. Obdobná situace byla pozorována v odvětví potravinářského obchodu, ale zde byl růst spotřebitelských cen způsoben jednotkovými mzdovými náklady, které již od roku 2006 stoupaly a také rostoucími zisky obchodníků (On the convergence programme of Lithuania, 2007; Bank of Latvia, 2008).

Graf č. 3.4 Průměrná roční změna cen potravin (v %)

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování, 2012

Přistoupení Lotyšska do EU mělo za následek legislativní změny v této zemi, kterými se stanoví např. širší základ pro DPH, zvýšení spotřební daně na pohonné hmoty, což způsobilo větší než 20% nárůst cen pohonných hmot. Došlo k zvýšení vlivu cen pohonných hmot na cenovou hladinu. Změna ceny spotřební daně z tabákových výrobků a pohonných hmot přispěla 0,2 p.b. a 1,1 p.b. na průměrnou roční inflaci (Bank of Latvia, 2005).

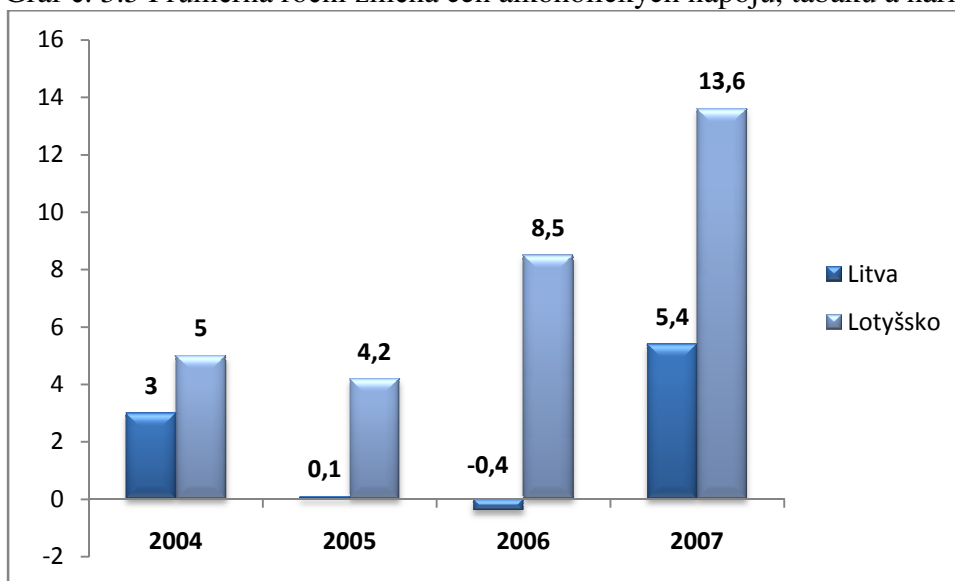
V Litvě se v posledním čtvrtletí roku 2005 dovozní ceny ropy zvýšily. Například ve druhém čtvrtletí roku 2005 meziroční změna v dovozních cenách vzrostla o 5,3 % oproti druhému čtvrtletí roku 2004, kdy tato hodnota byla 0,4 % (On the convergence programme of Lithuania, 2006).

Snížení cen pohonných hmot v roce 2006 je přímo spojeno s cenami ropy, které šly dolů po určitou dobu v obou státech. V Lotyšsku došlo v lednu vzhledem k harmonizaci daňových předpisů k nárůstu spotřební daně z tabáku a alkoholických nápojů (On the convergence programme of Lithuania, 2006; Bank of Latvia, 2007).

Na začátku roku 2007 byla spotřební daň z pohonných hmot o něco vyšší v Lotyšsku. Následné oslabení amerického dolaru vyrovnalo kolísání cen ropy a celkový vliv na ceny pohonných hmot byl v průběhu prvních tří čtvrtletí v Lotyšsku neutrální

a ve čtvrtém čtvrtletí posílen stoupajícími cenami ropy na světových trzích. V Litvě došlo k neplánovanému zastavení provozu některých ropných společností, což znamenalo zvýšení ceny ropy oproti předcházejícímu roku. V Lotyšsku se v roce 2007 především zvýšila spotřební daň z tabákových výrobků (On the convergence programme of Lithuania, 2007; Bank of Latvia, 2008).

Graf č. 3.5 Průměrná roční změna cen alkoholických nápojů, tabáků a narkotik (v %)

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování, 2012

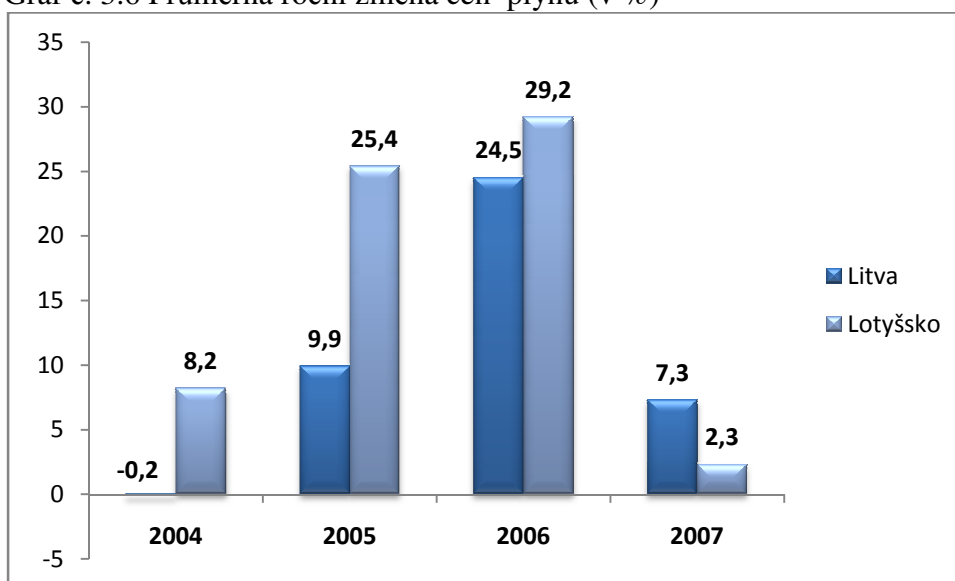
Roční jádrová inflace v Litvě dosahovala v první polovině roku 2005 v průměru kolem nuly a v Lotyšsku míra jádrové inflace byla poměrně vysoká (5,5 %) (Bank of Latvia, 2006; On the convergence programme of Lithuania, 2005).

Jádrová inflace v Litvě postupně rostla, ale nepřekročila 2 % a nakonec se v posledních měsících roku 2006 stabilizovala. Nejvyšší vliv byl způsoben vyššími cenami tržních služeb. To by mohlo být zčásti spojeno s platy, které rostly rychleji než produktivita práce v prostředí s vysokou domácí poptávkou. Na druhé straně růst byl zaznamenán v těch odvětvích, kde zboží a služby nejsou součástí spotřebního koše nebo jejich relativní podíl je velmi malý (stavebnictví, nemovitosti, vzdělání, zdravotní péče). Z tohoto důvodu je jádrová inflace ovlivněna pouze nepřímým růstem jednotkových mzdových nákladů s pomalým, ale bezvýznamným účinkem. V Lotyšsku byla jádrová inflace mírně pod úrovní loňského roku, ale na konci roku se vyšplhala na 5,8 % (On the convergence programme of Lithuania, 2006; Bank of Latvia, 2007).

V roce 2006 ruská společnost Gazprom zvýšila ceny zemního plynu prodáváného v Litvě, proto se meziroční inflace od ledna až do září zvedla o 0,4 p.b.. S růstem cen zemního plynu v posledním čtvrtletí roku 2006 regulované ceny výrazně rostly, zejména vlivem růstu cen tepla. V březnu se zdražila elektřina pro lotyšské domácnosti o 6,7 %. V průběhu roku většina cen veřejných služeb vzrostla, pronájem bydlení také vzrostl, náklady postupně vytlačily ceny dopravních služeb a mateřské školy výrazně zvýšily poplatky. Vliv regulovaných cen na průměrnou roční inflaci byl téměř dvakrát silnější než v předchozím roce.

V roce 2007 byl ve skupině regulovaných cen v Lotyšsku zaznamenán podstatný nárůst cen tepla a to díky nové smlouvě o dodávkách zemního plynu s ruskou firmou Gazprom. Pozoruhodně vzrostlo i jízdné ve veřejné dopravě. Vliv regulovaných cen na celkovou inflaci v Litvě se nepatrně změnil. Důsledkem bylo zvyšování cen tepla a elektřiny (On the convergence programme of Lithuania, 2007; Bank of Latvia, 2008).

Graf č. 3.6 Průměrná roční změna cen plynu (v %)

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování, 2012

3.5 Situace na trhu práce

I přes velký hospodářský růst v roce 2004 počet registrovaných nezaměstnaných u státní agentury v Lotyšsku mírně vzrostl na 10,4 %. Na konci roku 2005 tato míra registrované nezaměstnanosti klesla na 9 %. Nezaměstnanost klesla v celém Lotyšsku, což bylo důsledkem poklesu ekonomické aktivity obyvatelstva. Část nezaměstnaných pracovala v zahraničí anebo si tam hledala práci.

V roce 2004 míra nezaměstnanosti v Litvě klesla na 11,4 %. V prvním a druhém čtvrtletí roku 2005 počet zaměstnaných obyvatel v Litvě vzrostl o 2,5 % a 2,2 % ve srovnání se stejným obdobím roku 2004. Pokračující trend v zaměstnanosti ukazoval, že podniky využily dostupné zdroje pracovních sil v plném rozsahu a musely najímat další zaměstnance, aby bylo možné dále zvýšit objem výroby. Finanční podpora z EU podpořila další růst zaměstnanosti. V roce 2005 míra nezaměstnanosti v Litvě dosahovala 8,5 % (On the convergence programme of Lithuania, 2005; Bank of Latvia, 2005).

V roce 2005 průměrná hrubá měsíční mzda a plat v Lotyšsku vzrostl o 16,5 % a průměrná čistá měsíční mzda a plat osob zaměstnaných v národním hospodářství zaznamenala nárůst o 17 %. Růst mezd a platů byl podporován silným hospodářským růstem, odlivem práce, stejně jako sbližováním mezd a platů k úrovni EU.

Strukturální reformy podnítily rychlý růst produktivity práce v Litvě. Největší tempo růstu produktivity a přidané hodnoty bylo zaznamenáno ve výrobě a zemědělství. S poklesem zaměstnanosti v zemědělství v roce 2004 produktivita práce v tomto odvětví vzrostla přibližně o 13 %.

Ve druhé polovině roku 2005 průměrná hrubá měsíční mzda v Litvě vzrostla meziročně o 9 %. Zrychlení růstu mezd bylo zvláště silné v neobchodovatelném sektoru, jako je např. zdravotní péče, školství, stavebnictví.

V roce 2006 registrovaná míra nezaměstnanosti klesla v Lotyšsku díky silnému hospodářskému růstu na 6,5 %. Nárůst počtu evidovaných míst upozornil na dopady

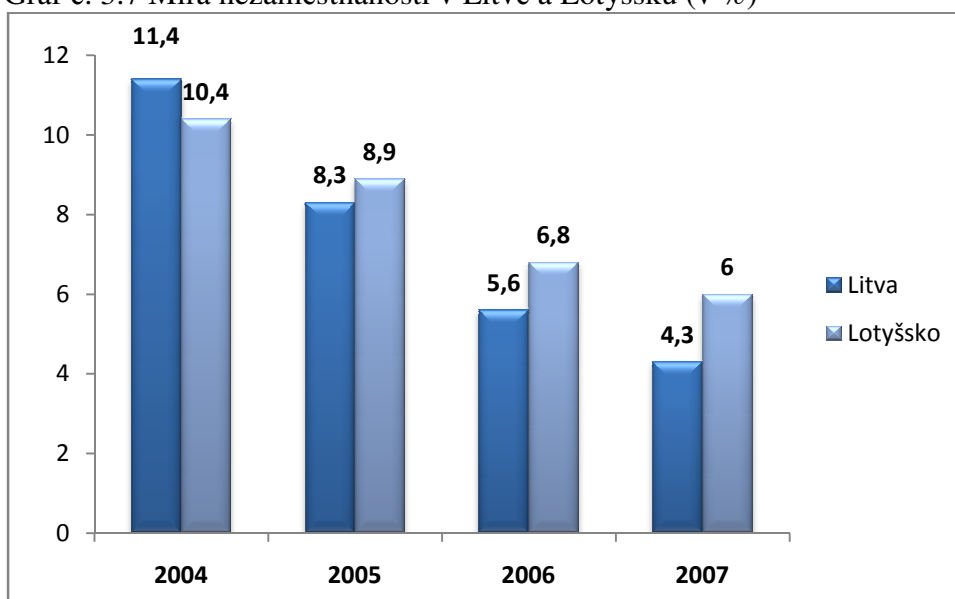
hospodářského růstu a pracovní mobilitu. Celková míra nezaměstnanosti byla ještě ovlivněna strukturální nezaměstnaností.

V polovině roku 2006 míra nezaměstnanosti v Litvě klesla na 5,6 %. Trh práce v Litvě se dočkal některých strukturálních změn jako například aktivní přesun pracovní síly z méně produktivního odvětví ekonomiky na ty, které jsou v současné době velmi aktivní a ještě ovlivněny cyklickými výkyvy (stavebnictví, realitní kancelář, obchod) (On the convergence programme of Lithuania, 2006; Bank of Latvia, 2007).

Situace na trhu práce v Lotyšsku byla v roce 2007 stabilní. Pokles registrované nezaměstnanosti nastal třetí rok po sobě. Nezaměstnanost v Litvě se také snížila. Litevský trh práce byl stále více integrovaný do jednotného trhu EU (On the convergence programme of Lithuania, 2007; Bank of Latvia, 2008).

Situace na lotyšském trhu práce přispívala ke zvýšení zahraniční pracovní síly v takových odvětvích, jako je například doprava, skladování, stavebnictví a obchod. Počet schválených pracovních povolení se ztrojnásobil a z toho většina pracovníků byla zaměstnána ve stavebnictví. V Lotyšsku průměrná hrubá mzda a plat osob zaměstnaných v národním hospodářství rostla rychleji než v předchozím roce. Ve veřejném sektoru byl tento růstu dynamičtější než v soukromém.

Graf č. 3.7 Míra nezaměstnanosti v Litvě a Lotyšsku (v %)

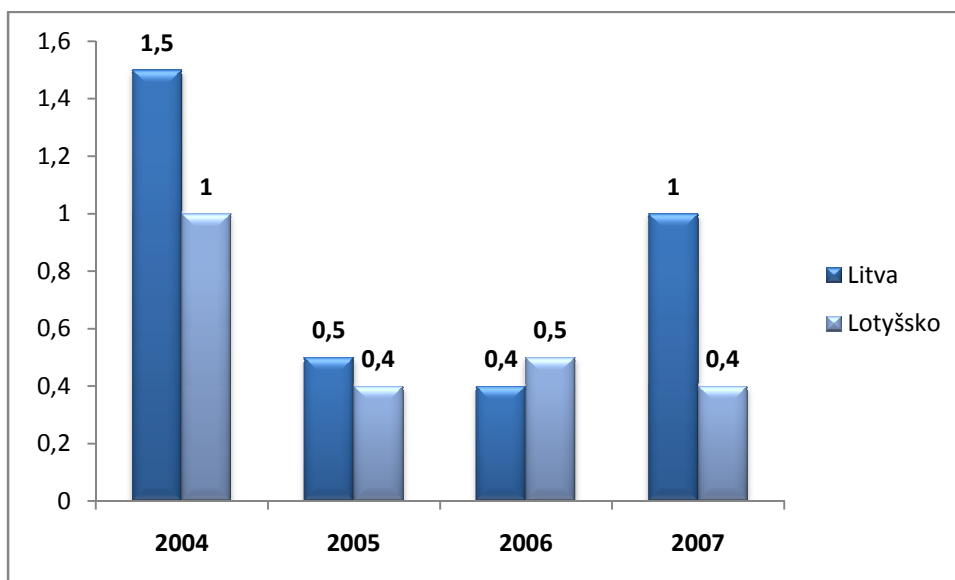

Zdroj: Vlastní zpracování, Eurostat, 2012

3.6 Vývoj veřejných financí po vstupu do EU

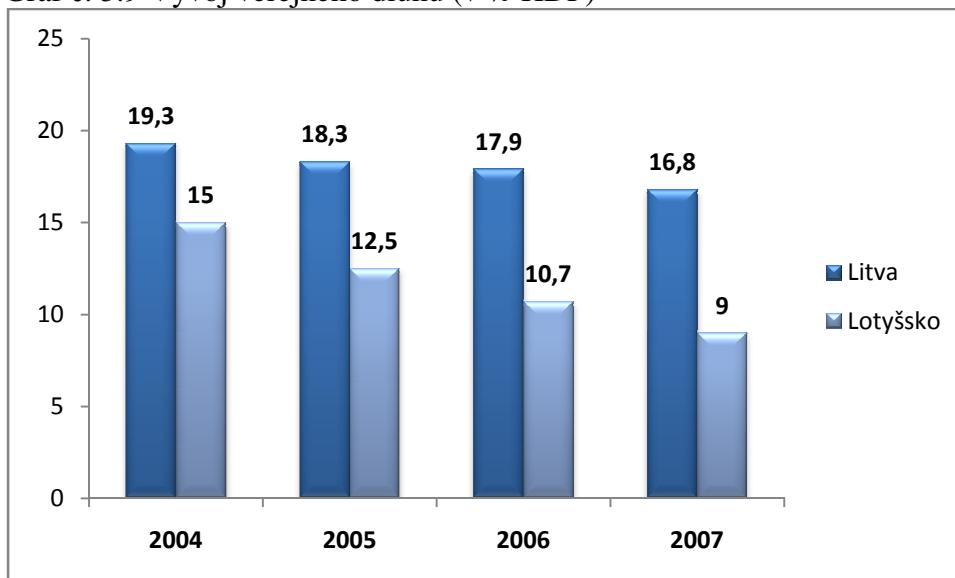
Vývoj veřejných financí se po roce 2004 stejně jako celá ekonomika Litvy i Lotyšska stále zlepšoval. Ačkoliv státní rozpočet nekončil v žádné ze zemí vyrovnaně a to ani v době konjunktury, přesto byly deficity jak v Litvě tak Lotyšsku ve sledovaném období nízké. Díky rostoucímu HDP a nízkým schodkům státního rozpočtu došlo ke snižování veřejného zadlužení, jak je vidět v grafu č. 3.9. V Lotyšsku se míra veřejného dluhu dostala dokonce na hodnotu 9 %, což v porovnání se zbytkem zemí Evropské unie v tomtéž roku, byl velký úspěch.

Graf č. 3.8 Vývoj deficitu státního rozpočtu (v % HDP)

Zdroj: Vlastní zpracování, Eurostat, 2012

Graf č. 3.9 Vývoj veřejného dluhu (v % HDP)

Zdroj: Vlastní zpracování, Eurostat, 2012

4 Průběh hospodářská krize a dopad na dané ekonomiky

Další období je od roku 2008 do 2010. Tedy období zpomalení růstu ekonomiky a jeho propadu. Jak již bylo zmíněno, po vstupu do EU země získaly přístup na všechny trhy v Evropě. Krize zasáhla obchod a ekonomika klesala. Problémem byla i zadluženost občanů a firem, tudíž oba tyto subjekty měly problémy své dluhy splácet. Přehřáté ekonomiky ukazují nejvyšší nezaměstnanost v EU, nejvyšší propad HDP a pokles životní úrovně obyvatel (Gola, 2010).

4.1 Nastínění vývoje Litvy a Lotyšska po roce 2007

Hospodářský boom dosáhl svého vrcholu na konci roku 2007. Domácí pokles byl značně posílen světovou finanční turbulencí. V roce 2008 byl roční růst HDP v Lotyšsku záporný (- 4,6 %) a v Litvě pouze zpomalil na 3 % (Cross-country study Economic policy challenges in the Baltics, 2010).

Pokles ve vybraných pobaltských zemích byl v roce 2008 zapříčiněn nadměrnými cenami nemovitostí a soukromé poptávky. Vysoká zadluženost soukromého sektoru donutila banky přehodnotit ekonomický výhled a uložit přísnější úvěrová pravidla. Poptávka po úvěrech na bydlení poklesla, což vedlo k zpomalení transakcí a začaly klesat ceny nemovitostí. Výsledkem se stal pokles produkce a zaměstnanosti v oblasti stavebnictví, realitních a finančních služeb. (Cross-country study Economic policy challenges in the Baltics, 2010)

Velikost vnitřní a vnější nerovnováhy a míra otevřenosti ekonomik hrály klíčovou roli při zjišťování rozsahu ekonomického poklesu (Cross-country study Economic policy challenges in the Baltics, 2010).

Zhoršující se ekonomická situace způsobila narušení kvality úvěrového portfolia ve finančním sektoru. Prasknutí nemovitostní bubliny, snížení dostupnosti úvěrů a klesající příjmy z vývozu způsobilo závažný pokles ekonomické aktivity a snížení veřejných příjmů. Vlády obou států byly nuceny přijmout úsporná fiskální opatření. V Lotyšsku se staly

problematické výpůjčky na mezinárodních kapitálových trzích. Na konci roku 2008 nastala v Lotyšsku krizová situace, lotyšská vláda požádala o finanční pomoc EU a Mezinárodní měnový fond (Cross-country study Economic policy challenges in the Baltics, 2010).

Tabulka č. 4.1 Vývoj vybraných makroekonomických ukazatelů (v %)

	2008		2009		2010	
	Litva	Lotyšsko	Litva	Lotyšsko	Litva	Lotyšsko
Tempo růstu reálného HDP	2,9	-4,2	-14,7	-18	1,3	-0,3
Průměrná roční míra změny HICP	11,1	15,3	4,2	3,3	1,2	-1,2
Míra nezaměstnanosti	5,8	7,5	13,7	17,1	17,8	18,7
Běžný účet PB na HDP	-12,9	-13,1	4,4	8,6	1,5	3

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování, 2012

4.2 Vývoj hrubého domácího produktu

Prognózy cyklického zpomalení hospodářského růstu v Litvě se poprvé objevily na začátku roku 2008, ale v dalším čtvrtletí se zhoršily důsledkem vypuknutí globální krize.

Za rok 2008 došlo ke snížení tempa růstu HDP v Lotyšsku o 4,6 %. Ještě v prvním čtvrtletí 2008 byl 0,5% nárůst HDP, ve druhém čtvrtletí poklesl na -1,9 %, ve třetím čtvrtletí tato hodnota byla na -5,2 % a v posledním čtvrtletí -10,3 %. Reálný HDP klesal v Lotyšsku především kvůli klesající domácí poptávce, soukromé spotřebě a tvorbě hrubého kapitálu. To také zapříčinilo prudký pokles dovozů zboží a služeb.

V roce 2008 začaly v Litvě klesat ceny nemovitostí a ceny ve stavebnictví, proto musela být poptávka po investičních projektech pozastavena. Objem fixního kapitálu také klesal. Hlavním důvodem pro snížení investic byly známky zpomalení v oblasti dopravy.

Zhoršující se finanční situace lotyšských podniků, padající ceny nemovitostí, pomalá činnost ve stavebnictví, negativní výhled pro zahraniční a domácí poptávku, zmírňující se tempo poskytování úvěrů, to vše bylo způsobeno finanční krizí na světových

i domácích finančních trzích. Tyto faktory měly za následek pokles investic. Tvorba hrubého fixního kapitálu v roce 2008 zaznamenala pokles o 15 %.

Nejistota lidí v Lotyšsku ohledně jejich budoucích příjmů byla zvýšená. Míra nezaměstnanosti se začala zvyšovat a ekonomická situace v zemi se začala také zhoršovat. Pád spotřebitelské důvěry vedl k omezení utrácení lotyšských domácností a podporoval spoření. Soukromá spotřeba se snížila o 20,1 % v roce 2008 a veřejná spotřeba vzrostla o 0,9 % (Bank of Latvia, 2009).

V roce 2008 nárůst nominálního vývozu o 31,3 % ukazuje, že litevští výrobci jsou stále konkurenceschopní, a to i v těžkých podmínkách (např. růst cen surovin a poptávky po pracovní síle předešlých let). Vývoz do EU činil v roce 2008 60,4 % celkového vývozu zboží (On the convergence programme of Lithuania, 2009).

Tabulka č. 4.2 Podíl vybraných odvětví v roce 2008 na HPH (v %)

	Litva	Lotyšsko
A - zemědělství, lesnictví a rybářství	3,6	3
B-E - průmysl (kromě stavebnictví)	21,5	15,1
C - zpracovatelský průmysl	17,6	10,8
F - stavebnictví	11,2	10,1
G-I - velkoobchod a maloobchod, doprava, ubytování, stravování a pohostinství	28,2	26,9

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování, 2012

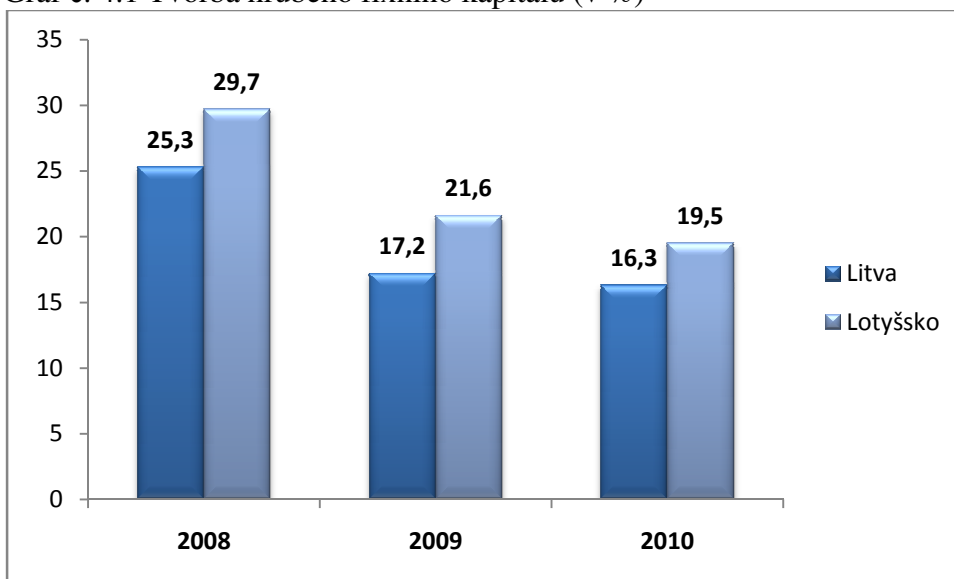
V roce 2008 poklesla ekonomika v Litvě. Vzhledem k přirozenému zpomalení podnikatelského cyklu a dopadů světové finanční krize, hospodářská vyváženost financí, realit a stavebních trhů byla narušena a změny v poptávce vedly k významnému dopadu na rozvoj průmyslu a obchodu. V roce 2009 byla litevská ekonomika ovlivněna důsledky dopadů rychlého růstu ekonomiky a rostoucí celosvětovou krizí na reálné hospodářství. Tyto důsledky měly za následek zpomalení poptávky a nabídky peněz, pokles domácího obchodu a výroby, pokles investic a rostoucí nezaměstnanost.

V 1. čtvrtletí roku 2009 HDP v Lotyšsku klesl o 17,8 %, ve 2. čtvrtletí klesl o 18,4 % a o 19 % ve 3. čtvrtletí, ve 4. čtvrtletí pokles mírně zpomalil -16,9 %. Za celý rok 2009 kleslo tempo růstu reálného HDP v Lotyšsku o 18 % ve stálých cenách (Bank of Latvia, 2010).

V roce 2009 klesl HDP v Litvě na -15 % a to vzhledem k nejistotám a nižší zahraniční poptávce.

Ze všech složek domácí poptávky to byly soukromé investice, které v Lotyšsku reagovaly nejrychleji na hospodářský útlum. V roce 2009 podíl soukromých investic na celkových investicích poklesl. Tvorba hrubého fixního kapitálu v roce 2009 tvořila 22 % HDP (viz Graf č. 4.1). V Litvě byly investice ovlivněny faktory, které souvisí s celkovou ekonomickou situací, poklesem poptávky na domácích a zahraničních trzích a stále převládající nejistotou ohledně udržitelnosti hospodářského oživení. V roce 2009 tvorba hrubého fixního kapitálu poklesla o 40 % v porovnání se stejným obdobím loňského roku (Bank of Latvia: annual report 2009, 2010; The convergence programme of Lithuania, 2010).

Graf č. 4.1 Tvorba hrubého fixního kapitálu (v %)

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování, 2012

V roce 2009 snížení mezd a platů zapříčinilo pokles disponibilního důchodu v Lotyšsku. Celkově soukromá spotřeba v roce 2009 poklesla o 22,4 % a veřejná spotřeba o 9,2 %. Soukromá spotřeba v Litvě, která prudce vzrostla v roce 2007, začala klesat kvůli nejisté ekonomické situaci, zvýšené nezaměstnanosti, poklesu příjmů spotřebitelů a kvůli změnám v úvěrových podmínkách.

V souladu se slábnoucí domácí poptávkou v Lotyšsku se dovoz zboží a služeb snížil o 34,2 %. Vývoz zboží a služeb se v roce 2009 snížil o 13,9 %. Další faktor, který stimuluje pokles dovozu, byly strukturální změny. Poptávka klesla především u luxusního zboží a zboží dlouhodobé potřeby. Litva utrpěla šok z poklesu na vývozních trzích. Ve třetím čtvrtletí 2009 objem exportu v Litvě začal růst (Bank of Latvia, 2010; On the convergence programme of Lithuania, 2010).

Tabulka č. 4.3 Podíl vybraných odvětví v roce 2009 na HPH (v %)

	Litva	Lotyšsko
A - zemědělství, lesnictví a rybářství	2,8	3,8
B-E - průmysl (kromě stavebnictví)	21,3	15,8
C - zpracovatelský průmysl	16,8	10,9
F - stavebnictví	6,6	8
G-I - velkoobchod a maloobchod, doprava, ubytování, stravování a pohostinství	29,6	27,9

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování, 2012

Ekonomická situace se v roce 2010 začala v Litvě zlepšovat. Hospodářská recese, která zde začala na konci roku 2008, skončila v prvním čtvrtletí 2010. Tempo růstu HDP vzrostlo o 1,3 % oproti roku 2009. Exportní sektory byly motorem národního hospodářství. Vývoz v roce 2010 vzrostl o 33,2 % a dovoz o 34,5 % ve srovnání s rokem 2009.

Situace v Lotyšsku se také začala pomalu zlepšovat, ale tempo růstu reálného HDP zůstávalo v záporných číslech (-0,3 %). Hlavní hnací silou ekonomiky byl vývoz zboží a služeb, který se celkově zvedl o 10,3 % v roce 2010 (Bank of Latvia, 2011).

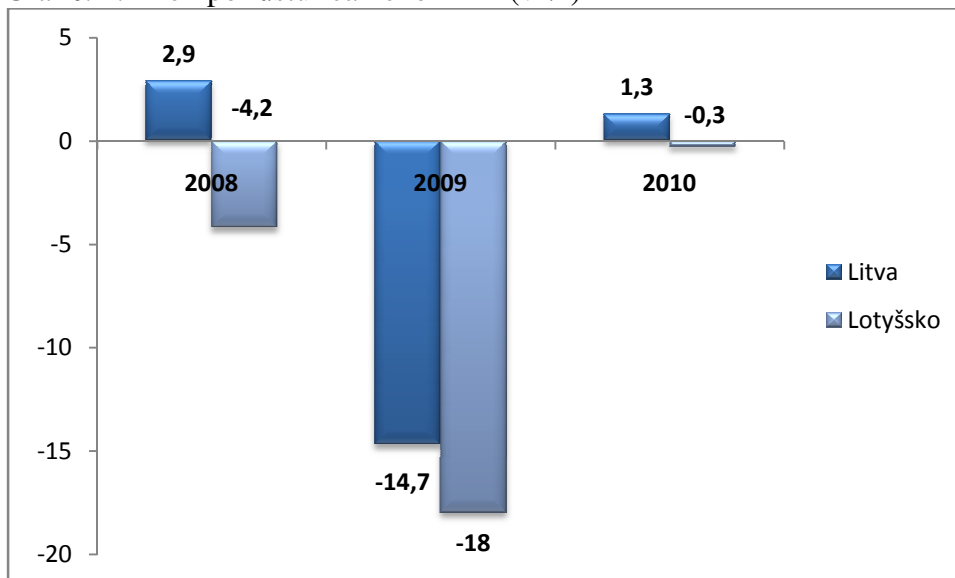
Růst vývozu, investic a poptávky po pracovních silách zvýšilo důvěru spotřebitelů a spotřebu. Výdaje na konečnou spotřebu v Litvě stále klesají (3,8 %), ale výrazně pomaleji než v roce 2009 % (The convergence programme of Lithuania, 2011).

Tabulka č. 4.4 Podíl vybraných odvětví v roce 2010 na HPH (v %)

	Litva	Lotyšsko
A - zemědělství, lesnictví a rybářství	3,3	4,5
B-E - průmysl (kromě stavebnictví)	23,4	18,7
C - zpracovatelský průmysl	18,8	13,4
F - stavebnictví	6	5,9
G-I - velkoobchod a maloobchod, doprava, ubytování, stravování a pohostinství	31,3	30,3

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování, 2012

Graf č. 4.2 Tempo růstu reálného HDP (v %)

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování, 2012

4.3 Vývoj inflace

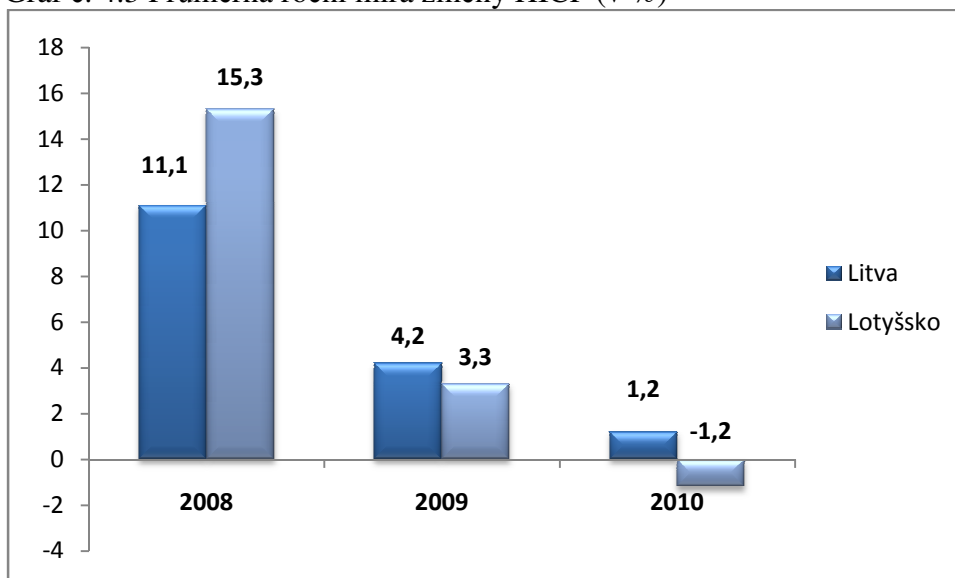
V Lotyšsku byla inflace měřena harmonizovaným indexem spotřebitelských cen v období 2004 – 2008 nejvyšší v EU. V roce 2008 dosáhla dvojciferné úrovně. To bylo způsobeno celosvětovými rostoucími cenami energií. V Litvě taky inflace prudce vzrostla a dosáhla hodnoty 11,1 % (Bank of Latvia, 2009; The convergence programme of Lithuania, 2009).

V roce 2009 inflace v Lotyšsku klesla na 3,5 %, což bylo zapříčiněno oslabenou domácí a zahraniční poptávkou, následkem finanční krize a nízkými cenami globálních energetických zdrojů. Inflace začala v Litvě klesat již od poloviny roku 2008 a v roce 2009 dosáhla 4,4 %. To bylo způsobeno klesajícími cenami ropy a potravin, nižší domácí poptávkou a klesajícími mzdami (Bank of Latvia, 2010; The convergence programme of Lithuania, 2010).

V roce 2010 byla cenová dynamika v Lotyšsku ovlivněna faktory nabídky i poptávky. Nízká domácí poptávka ovlivněna krizí a vysoká míra nezaměstnanosti vyvíjely tlak na ceny, které se podařilo snížit (viz Graf č. 4.3). Průměrná roční míra inflace

v Litvě na základě HICP byla 1,2 % a byla mnohem nižší než v roce 2009, kvůli poklesu světových cen potravin, energie a cenám zemního plynu (Bank of Latvia, 2011; On the convergence programme of Lithuania, 2011).

Graf č. 4.3 Průměrná roční míra změny HICP (v %)

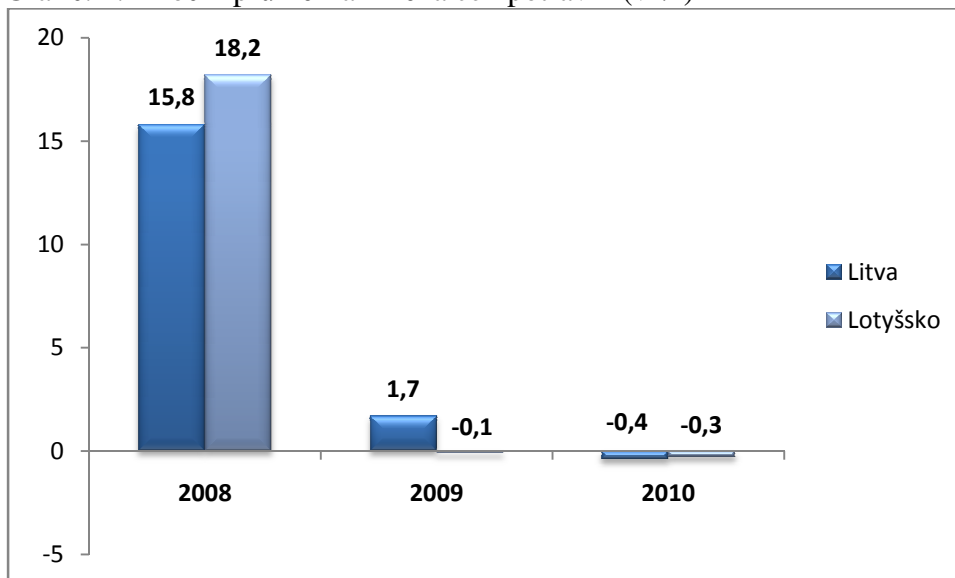
Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování, 2012

V první polovině roku 2008 spotřebitelské ceny v Lotyšsku pokračovaly vzestupným trendem. To bylo vyvoláno domácí poptávkou, celosvětovým zvýšením cen energií a daňovou harmonizací sazeb v souladu s právními předpisy EU. Od června se hospodářský růst zmírnil a spotřebitelské ceny slábly. V Litvě začala meziroční inflace klesat od července roku 2008. Zpomalení inflace bylo způsobeno pomalejším růstem cen zemědělských výrobků a potravinářských cen (Bank of Latvia, 2009; On the convergence programme of Lithuania, 2009).

V roce 2009 spotřebitelské ceny v Litvě i v Lotyšsku klesaly. V Lotyšsku to bylo zapříčiněno hlavně činiteli na straně poptávky.

V roce 2010 byla hladina spotřebitelských cen v Lotyšsku o 1,1 % nižší než v roce 2009. Ceny surovin a globální ceny energií rostly v průběhu celého roku 2010. Růst cen potravin v druhé polovině roku 2010 byl způsoben nepříznivými přírodními podmínkami pro zemědělské činnosti (Bank of Latvia, 2011; On the convergence programme of Lithuania, 2011).

Graf č. 4.4 Roční průměrná změna cen potravin (v %)

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování, 2012

V roce 2008 nestabilita cen ropy v Lotyšsku přispěla k zvýšení cenové hladiny. Příspěvek cen pohonných hmot na roční inflaci se tak zvýšila o 0,8 p.b. (i když ke konci roku dosahovala záporné hodnoty).

V Litvě ceny ropy klesají a roční inflace poklesla o 0,6 p.b. kvůli poklesu cen pohonných hmot (Bank of Latvia, 2009; On the convergence programme of Lithuania, 2009).

V roce 2009 došlo v Lotyšsku ke zvýšení cen pohonných hmot z důvodu vyšších cen celosvětové ropy. Průměrná roční inflace se tak zvedla o 0,3 p.b..

V Litvě byly ceny pohonných hmot nižší než před rokem, meziroční pokles cen klesal v důsledku mizení příznivého dopadu, který se objevil z rychlého růstu cen v prvním pololetí roku 2008 (Bank of Latvia, 2010; The convergence programme of Lithuania, 2010).

Zvýšení cen ropy, které se objevily již v roce 2009 tlačily ceny pohonných hmot nahoru v roce 2010 – zvýšení průměrné roční inflace o 0,7 p.b.. V roce 2010 ceny pohonných hmot v Litvě vzrostly, v průběhu druhého pololetí 2010 se cena ropy

zvyšovala, ale cena paliva zůstala stabilní (kompenzováno levnějším americkým dolarem) (Bank of Latvia, 2011; The convergence programme of Lithuania, 2011).

4.4 Situace na trhu práce

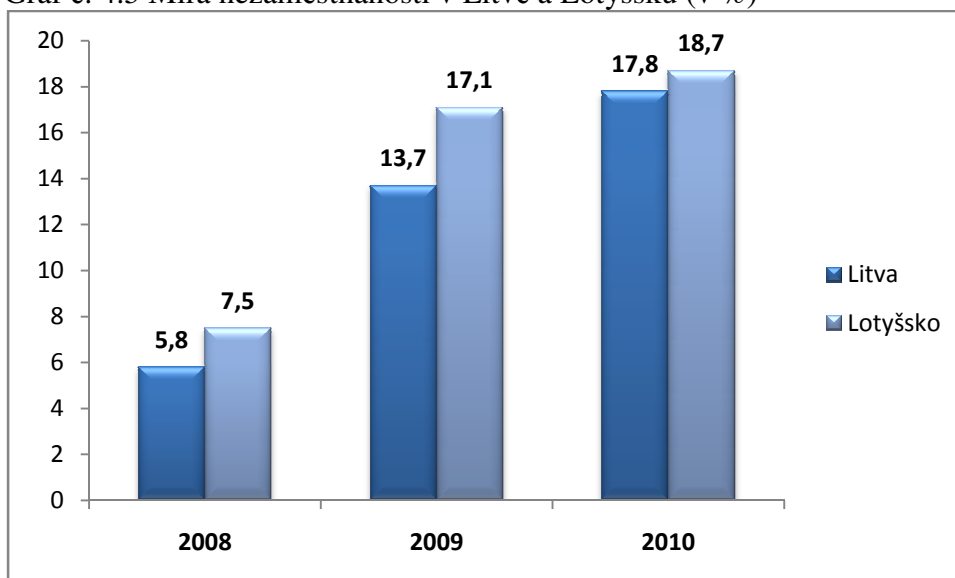
Poptávka po práci v Lotyšsku začala slábnout již v roce 2007, ale nabídka práce klesala až ke konci roku 2008. Míra registrované nezaměstnanosti vzrostla na 7 %. V Litvě míra nezaměstnanosti dosáhla 5,6 % (Bank of Latvia, 2009; On the convergence programme of Lithuania, 2009).

Trh práce v Lotyšsku odráží s menším zpožděním prudký hospodářský pokles v roce 2008 a 2009. Míra registrované nezaměstnanosti vzrostla na 16 %. Míra nezaměstnanosti v Litvě se zvýšila na 13,6 %.

V roce 2009 docházelo v Lotyšsku k masivnímu propouštění. Propouštění zasáhlo část obyvatelstva, které mělo méně pracovních zkušeností, mladé lidi a lidi s nižším vzděláním. Nejvíce se propouštělo v odvětví stavebnictví. Docházelo také ke snížení mezd a platů. V Litvě byla míra nezaměstnanosti ovlivněna migrací obyvatelstva. Již koncem roku 2008 počet přistěhovalců začal klesat a odchod lidí ze země byl zapříčiněn v důsledku méně kvalitní úrovně života kvůli globálnímu růstu cen (Bank of Latvia, 2010; The convergence programme of Lithuania, 2010).

V roce 2010 byl zaznamenán obrat na trhu práce v Lotyšsku. Po masivním propouštění a prudkému poklesu mezd a platů se v roce 2010 projevovaly známky zlepšování. Ty vyplývaly z vyšší poptávky po pracovní síle a byly způsobeny vlivem ekonomického oživení ekonomiky. Ve druhé polovině roku 2010 se počet volných míst v Litvě zvýšil o 20 % oproti první polovině roku 2010. Ve druhé polovině roku se zvýšil podíl zaměstnaných (Bank of Latvia, 2011; The convergence programme of Lithuania, 2011).

Graf č. 4.5 Míra nezaměstnanosti v Litvě a Lotyšsku (v %)

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování, 2012

V tabulce č. 4.5 můžeme vidět počet emigrantů a imigrantů od roku 2008. Závažná situace nastala v Litvě, kde odchod lidí v produktivním věku je vážným problémem, který ovlivňuje hospodářství. Celkový počet obyvatel byl v roce 2011 v Litvě 3,2 miliónů a v Lotyšsku 2,2 miliónů. Pokud by i nadále pokračoval trend zvyšujícího se počtu emigrantů produktivního věku, bude to mít negativní důsledky na růst ekonomiky.

Tabulka č. 4.5 Počet emigrantů a imigrantů

	2008		2009		2010	
	Litva	Lotyšsko	Litva	Lotyšsko	Litva	Lotyšsko
Imigranti	9297	3465	6487	2688	5213	2450p
Emigranti	17015	6007	21970	7388	83157	10702 p

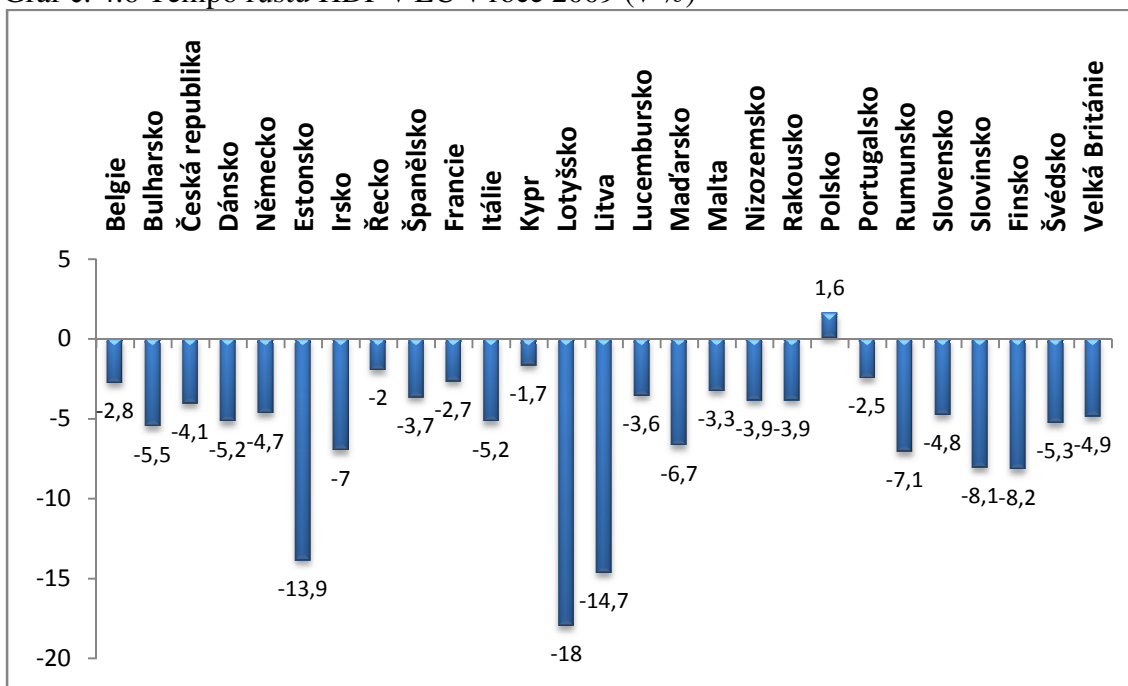
Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování, 2012

4.5 Dopady hospodářské krize

Od roku 2008 musela Litva i Lotyšsko čelit mnoha problémům. Jedním z nich byl propad HDP v Lotyšsku a zpomalení litevské ekonomiky. V roce 2009 nastal propad v obou zemích (v Lotyšsku o 18 % a v Litvě o 14 %) a byl zde nejhlubší ze všech zemí EU (viz Graf č. 4.6). To bylo zapříčiněno kolapsem domácí poptávky doprovázené zpomalením zahraničního obchodu. Hlavní faktor ekonomického růstu byl levný příliv zahraničního kapitálu, zejména do neobchodovatelného sektoru a do stavebnictví, který

zmizel a zanechal po sobě velké množství soukromých dluhů. Nezaměstnanost prudce vzrostla a ceny nemovitostí se zhroutily (The Euro Zone Crisis: Lessons from the Baltic States, 2011).

Graf č. 4.6 Tempo růstu HDP v EU v roce 2009 (v %)

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování, 2012

Příslušné orgány se pokusily vyvážit ekonomiky při zachování jmenovité hodnoty směnného kurzu. Tvrdily, že devalvace bude vést k oživení vývozu během globálního hospodářského útlumu, ale také k zpoždění přijetí eura. Pobaltské vlády se rozhodly snížit úroveň kurzu podle pokynů Strategie „vnitřní devalvace“. Musely tak upravit veřejné výdaje, snížit vnější nerovnováhy, obnovit důvěru na trhu a návrat k růstu HDP (The Euro Zone Crisis: Lessons from the Baltic States, 2011).

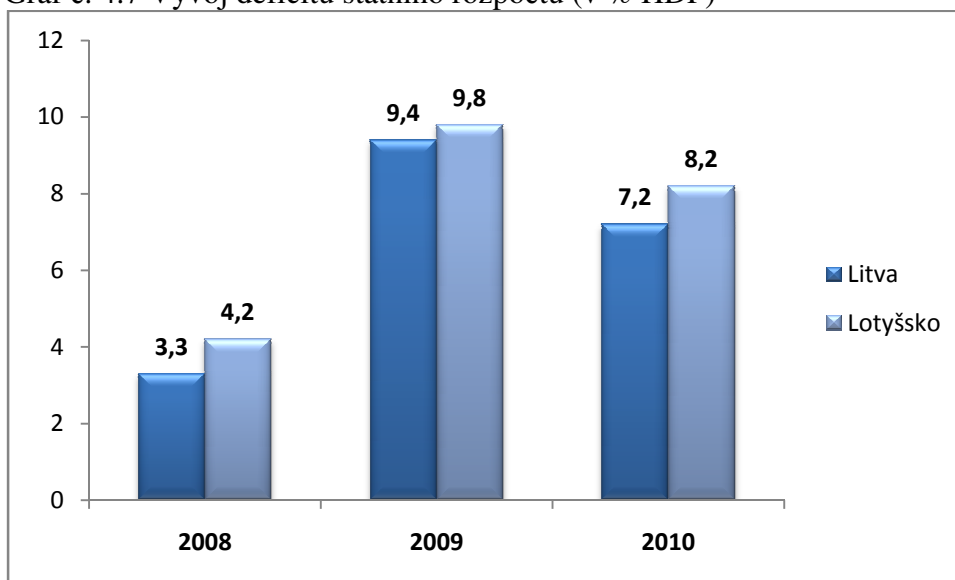
Strategie vnitřní devalvace docílila krátkodobé stabilizace v Litvě. Vláda ve Vilniusu v době hospodářské krize učinila velké škrty ve veřejných výdajích. Vyrůstající deficity dováděly zemi k bankrotu, a tak se snížily výdaje o 30 %. Rovněž docházelo ke zvýšení daně u farmaceutik a alkoholu a daň z příjmu právnických osob se zvýšila z 18 % na 21 %. Litva tak získala čisté úspory ve výši 9 % HDP. Úsporná opatření byla odsouhlasena odbory a opoziční stranou a nedocházelo k žádným protestům ze strany občanů (Landon, 2010).

Litva i Lotyšsko jsou země, které krize postihla nejvíce ze zasažených zemí EU. Nejkritičtější situace byla v Lotyšsku. V roce 2009 Lotyšsku hrozil státní bankrot a narozdíl od Litvy požádalo o finanční pomoc. Mezinárodní měnový fond dal Lotyšsku 7,5 miliardy eur.

4.6 Vývoj veřejných financí

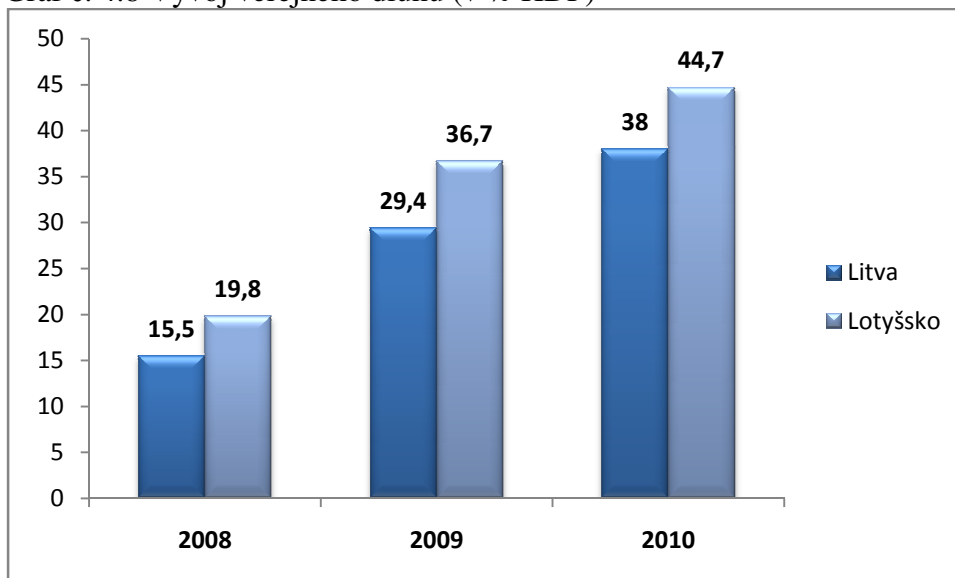
Oblast veřejných financí byla po dopadu krize velmi zasáhnuta. V roce 2008 bylo projevení krize na státním rozpočtu prakticky minimální. Rok 2009 ale znamenal schodek státního rozpočtu přes 9 % HDP (a to jak u Lotyšska, tak u Litvy), což už je velmi vzdáleno Maastrichtskému kritériu 3 % HDP. Krom velkých deficitů byla zapotřebí i mezinárodní finanční pomoci, to vše se podepsalo na zvýšení celkového veřejného zadlužení. Jak je vidět v grafu č. 4.8 v Litvě se veřejný dluh vyšplhal na hodnotu 38 %, v Lotyšsku to bylo dokonce 44,7 %.

Graf č. 4.7 Vývoj deficitu státního rozpočtu (v % HDP)

Zdroj: Vlastní zpracování, Eurostat, 2012

Graf č. 4.8 Vývoj veřejného dluhu (v % HDP)

Zdroj: Vlastní zpracování, Eurostat, 2012

5 Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo analyzovat dopad hospodářské krize na malé pobaltské státy Litvu a Lotyšsko a to prostřednictvím vybraných makroekonomických ukazatelů. Tyto země zažívaly od vstupu do Evropské unie obrovský hospodářský růst, dopad světové hospodářské krize na jejich ekonomiky byl o to drtivější.

V kapitole, která popisovala hospodářský vývoj v letech 2004 – 2007, tedy po vstupu do Evropské unie a před vypuknutím hospodářské krize je zcela jasně vidět silný ekonomický růst. Ale lze si také povšimnout přehřívání ekonomiky a ne zcela dokonalé rozvojové strategie. Ekonomika se začala soustředit na služby, stavebnictví a došlo k potlačení proexportních sektorů, například průmyslu a zemědělství. Rozmach maloobchodu, dopravy a trhu s nemovitostmi byl obrovský. Celé Pobaltí a jeho sektor služeb se stal terčem zahraničního kapitálu, který se ovšem při prvním náznaku tržních otřesů přesouvá jinam. Narozdíl od přímých zahraničních investic, které směřují do dlouhodobějších projektů, než je sektor služeb. Také velké množství levných úvěrů, které hnaly před vypuknutím krize růst hrubého domácího produktu, nakonec způsobily více škody než užitku. Tyto úvěry ve formě hypoték a běžných úvěrů poskytovaly ve velkém skandinávské země a to i v případě, že ze strany zájemců o úvěr nebyla poskytnuta dostatečná záruka na splacení. Následně došlo k neuvěřitelnému růstu cen nemovitostí, obzvláště v Lotyšsku. Následná krize pak vlivem převyšující nabídky naprosto rozvrátila trh s nemovitostmi.

Dopad hospodářské krize na makroekonomických ukazatelích, tj. na hrubém domácím produktu, inflaci a nezaměstnanosti je jasně vidět. V roce 2007 bylo tempo růstu reálného HDP v Litvě 9,8 % a v Lotyšsku 10 %. Rok 2008 znamenal pro obě země pokles růstu tohoto ukazatele. Litva rostla tempem 2,9 %, ale v Lotyšsku nastal propad -4,2%. Rok 2009 byl mnohonásobně horší. V Lotyšsku nastal propad -18 %, což byla nejvyšší hodnota daného roku v Evropské unii. Litva na tom nebyla o nic lépe než sousední Lotyšsko, hodnota míry růstu reálného HDP byla -14,7%. V následujícím roce se situace uklidnila, nicméně Lotyšsko se ze záporných hodnot nedostalo. Hrubá tvorba fixního kapitálu, také zaznamenala tvrdý pád. V roce 2007 byla hodnota HTFK Litvě 28,1 % a v Lotyšsku 34,1 %. V roce 2010 se hodnota HTFK dostala na 16,3 % v Litvě a na 19,5 % v Lotyšsku.

Inflace byla v období před krizí a ještě v roce 2008 vysoká, její hodnota byla v roce 2009 podstatně snížena. V Litvě z 11,1 % na 4,2 % v roce 2009 a v Lotyšsku z 15,3 % na 3,3 % v roce 2009. I na tomto makroekonomickém ukazateli je vliv krize znatelný.

Míra nezaměstnanosti je ukazatel, který silně pociťuje celá společnost. Růst míry nezaměstnanosti má velké dopady v sociální sféře. Hospodářská krize se zdatně podepsala i v této oblasti. Zatímco v roce 2008 se míra nezaměstnanosti udržela jak v Litvě, tak v Lotyšsku pod 10 %, v roce 2009 byla již situace odlišná. V Litvě byla tato míra 13,7 %, v Lotyšsku se opět reprezentovala ta horší hodnota a to 17,1 %. Ovšem v roce 2010 Litva velice zdárně Lotyšsko dohnala a míra nezaměstnanosti byla tedy 17,8 % v Litvě 18 % v Lotyšsku. Velký problém, který jsem zaznamenala, byl ohledně migrace, konkrétně velký počet emigrantů v Litvě. Pokud bude pokračovat tendence odchodu aktivního obyvatelstva, mohlo by to mít za následek negativní dopad na trhu práce v podobě chybějící mladé a odborné pracovní síly.

Další zasaženou oblastí, byly bezesporu veřejné finance, hlavně tedy veřejné zadlužení. Státní rozpočty byly deficitní i před rokem 2008, ale schodek byl poměrně nízký, v roce 2007 to bylo 1 % HDP v Litvě a 0,4 % HDP v Lotyšsku. V roce 2009 byl deficit státního rozpočtu u Litvy i Lotyšska přes 9 %. Celkový veřejný dluh také zaznamenal razantní růst. V roce 2007 byl veřejný dluh v Lotyšsku 9 % HDP a v Litvě 16,8 % HDP. Obzvláště celkové veřejné zadlužení Lotyšska lze považovat ve srovnání se zbytkem Evropské unie v daném roce za úspěšné. V roce 2010 je v této oblasti úspěšnější Litva. Její veřejný dluh je ve výši 38 % HDP a Lotyšsko je na úrovni 44,7 %. Situace v Lotyšsku došla tak daleko, že lotyšská vláda ke konci roku 2008 byla nucena požádat o finanční pomoc Evropskou unii a Mezinárodní měnový fond.

Pobaltské země, na které v roce 2008 velmi silně udeřila hospodářská krize, se postupně dostávají zpět do rovnováhy. Ekonomický růst už jistě nebude tak dynamický jako před vypuknutím hospodářské krize, ale zato musí být položen na pevnějších základech.

Téma hospodářské krize bylo velice zajímavé a díky zkoumané problematice, tj. její dopad na Lotyšsko a Litvu i poučné, protože jsem se blíže seznámila s těmito malými pobaltskými státy.

V bakalářské práci se vlivem menších odlišností v poskytování dat různými institucemi mohou vyskytovat mírné odchylky.

Seznam zdrojů

ATLANTIK. *Důvody finanční krize v USA* [online]. Atlantik, 19. září 2008 [cit. 19. 1. 2012]. Dostupné z: <http://www.atlantik.cz/zpravodajstvi/turbulentni-rijnove-dny/duvody-krize-v-usa>.

ČERNÍKOVÁ, Petra. *Vliv monetární politiky na ekonomický růst u vybraných zemí* [online]. Centrum výzkumu konkurenční schopnosti české ekonomiky, červen 2008 [cit. 14. 2. 2012]. Dostupné z: <http://is.muni.cz/do/econ/soubory/oddeleni/centrum/papers/wp2008-07.pdf>.

ČT24. *Ekonomická krize: nejdříve špatné hypotéky, poté krach bank* [online]. ČT24, 7. září 2009 [cit. 19. 1. 2012]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/ekonomika/65850-ekonomicka-krize-nejdrive-spatne-hypoteky-pote-krach-bank>.

DRÁBEK, Antonín. *Hospodářský vývoj pobaltských republik 2000*. Praha: Balt-East, 2000. Nová Baltika; č. 14. ISBN 80-86383-03-2.

EUROPEAN ECONOMY. *Cross-country study Economic policy challenges in the Baltics*. [online]. European Economy, duben 2010 [cit. 14. 2. 2012]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/occasional_paper/2010/pdf/ocp58_en.pdf.

EUROSTAT. *Government finance statistics* [online]. 2012, [cit. 4. 5. 2012]. Dostupné z: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/government_finance_statistics/introduction.

EUROSTAT. *National accounts (including GDP)* [online]. 2012, [cit. 4. 5. 2012]. Dostupné z: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/national_accounts/introduction.

EUROSTAT. *Inflation* [online]. 2012, [cit. 4. 5. 2012]. Dostupné z: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/hicp/introduction>.

GOLA, Petr. *Které vyspělé země zasáhla krize nejcitelněji?* [online]. FinExpert, 2. února 2010 [cit. 28. 3. 2012]. Dostupné z: <http://finexpert.e15.cz/ktere-vyspele-zeme-zasahla-krize-nejcitelneji>.

HLAVÁČ, Petr. *Největší průmyslový krach v dějinách USA: General Motors* [online]. Peníze.cz, 8. června 2009 [cit. 19. 1. 2012]. Dostupné z: <http://www.penize.cz/investice/54068-nejvetsi-prumyslovy-krach-v-dejinach-usa-general-motors>.

HOLMAN, Robert. *Ekonomie 4. aktualizované vydání*. Praha: C.H.Beck, 2005. ISBN 80-7179-891-6.

JUREČKA, Václav, Ivana, JÁNOŠÍKOVÁ et al. *Makroekonomie. Základní kurs*. Ostrava: VŠB – Technická univerzita Ostrava, 2009. ISBN 978-80-248-0530-6.

KARPOVÁ, Eva. *Vývoj zemí střední a východní Evropy v letech 1991 až 2003 (Stručný přehled – upravené vydání.)*. 2. vyd. Praha: Oeconomica, 2004. ISBN 80-245-0804-4.

KARPOVÁ, Eva. *Vývoj ekonomik zemí střední a východní Evropy v kontextu světové ekonomické krize* [online]. CES, leden 2010 [cit. 20. 1. 2012]. Dostupné z: <http://ces.vse.cz/wp-content/karpova1.pdf>.

KOHOUT, Pavel. *Investiční strategie pro třetí tisíciletí*. 6. vyd. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-3315-9.

KRUGMAN, Paul. *Návrat ekonomické krize*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2009. ISBN 978-80-7021-984-3.

KUNEŠOVÁ, Hana, Eva, CIHELKOVÁ et al. *Světová ekonomika nové jevy a perspektivy 2. doplněné a přepracované vydání*. Praha: C.H.Beck, 2006. ISBN 80-7179-455-4.

LANDON, Thomas. *Litva není pro starý* [online]. Presseurop, 22. duben 2010 [cit. 27. 3. 2012]. Dostupné z: <http://www.presseurop.eu/cs/content/article/237071-litva-neni-pro-stary>.

LATVIJAS BANKA. *Bank of Latvia. Annual Report 2004*. [online]. LB, 15. ledna 2005 [cit. 4. 5. 2012]. Dostupné z: http://www.bank.lv/public_files/images/img_lb/izdevumi/english/year/2004/Annual_Report_2004.pdf.

LATVIJAS BANKA. *Bank of Latvia. Annual Report 2005*. [online]. LB, 17. ledna 2006 [cit. 4. 5. 2012]. Dostupné z: http://www.bank.lv/public_files/images/img_lb/izdevumi/english/year/2005/Annual_Report_2005.pdf.

LATVIJAS BANKA. *Bank of Latvia. Annual Report 2006*. [online]. LB, 2. února 2007 [cit. 4. 5. 2012]. Dostupné z: http://www.bank.lv/public_files/images/img_lb/izdevumi/english/year/2006/Annual_Report_2006.pdf.

LATVIJAS BANKA. *Bank of Latvia. Annual Report 2007*. [online]. LB, 26. ledna 2008 [cit. 4. 5. 2012]. Dostupné z: http://www.bank.lv/public_files/images/img_lb/izdevumi/latvian/year/LB_Annual_Report_2007.pdf.

LATVIJAS BANKA. *Bank of Latvia. Annual Report 2008*. [online]. LB, 5. února 2009 [cit. 4. 5. 2012]. Dostupné z: http://www.bank.lv/public_files/images/img_lb/izdevumi/latvian/year/2008/LB_Annual_Report_2008.pdf.

LATVIJAS BANKA. *Bank of Latvia. Annual Report 2009*. [online]. LB, 20. března 2010 [cit. 4. 5. 2012]. Dostupné z: http://www.bank.lv/public_files/images/img_lb/izdevumi/latvian/year/2009/LB_Annual_Report_2009.pdf.

LATVIJAS BANKA. *Bank of Latvia. Annual Report 2010*. [online]. LB, 24. ledna 2011 [cit. 4. 5. 2012]. Dostupné z: http://www.bank.lv/images/stories/pielikumi/parlatvijasku/gada_parskati/AR_2010-eng.pdf.

MINISTRY OF FINANCE OF THE REPUBLIC OF LITHUANA. *On the convergence programme of Lithuania of 2005*. [online]. Finmin, 12. prosince 2005 [cit. 4. 5. 2012]. Dostupné z: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=270015&p_query=&p_tr2=.

MINISTRY OF FINANCE OF THE REPUBLIC OF LITHUANA. *On the convergence programme of Lithuania of 2006*. [online]. Finmin, 8. prosince 2006 [cit. 4. 5. 2012]. Dostupné z: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=289776&p_query=&p_tr2=.

MINISTRY OF FINANCE OF THE REPUBLIC OF LITHUANA. *On the convergence programme of Lithuania of 2007*. [online]. Finmin, 19. prosince 2007 [cit. 4. 5. 2012]. Dostupné z: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=322129&p_query=Convergence%20&p_tr2=2.

MINISTRY OF FINANCE OF THE REPUBLIC OF LITHUANA. *On the convergence programme of Lithuania of 2008*. [online]. Finmin, 21. ledna 2009 [cit. 4. 5. 2012]. Dostupné z: http://www.finmin.lt/finmin.lt/failai/vykdoma_politika/30_2009_01_21_konvergencijos_programa_EN20090203.pdf.

MINISTRY OF FINANCE OF THE REPUBLIC OF LITHUANA. *On the convergence programme of Lithuania of 2009*. [online]. Finmin, 24. února 2010 [cit. 4. 5. 2012]. Dostupné z: http://www.finmin.lt/finmin.lt/failai/vykdoma_politika/CP2009.pdf.

MINISTRY OF FINANCE OF THE REPUBLIC OF LITHUANA. *The convergence programme of Lithuania of 2011 and the national reform programme*. [online]. Finmin, 27. dubna 2011 [cit. 4. 5. 2012]. Dostupné z: http://www.finmin.lt/finmin.lt/failai/vykdoma_politika/2011Convergence_Programme_LT.pdf.

NOVOTNÝ, Radovan. *Bude hospodářská krize jen chřipkou nebo rakovinou či morem?* [online]. Měsíc, 21. srpna 2009 [cit. 22. 12. 2011]. Dostupné z: <http://www.mesec.cz/clanky/bude-hospodarska-krize-jen-chripkou>.

PARKER, Ed, Michele Napolitano. *The Euro Zone Crisis: Lessons from the Baltic States*. [online]. Finmin, 25. srpna 2011 [cit. 4. 5. 2012]. Dostupné z: http://www.finmin.lt/finmin.lt/failai/naujienos/2011/Lessons_from_the_Baltics_Full_Report.pdf.

PIKORA, Vladimír, Markéta, ŠICHTAŘOVÁ. *Všechno je jinak aneb co nám neřekli o důchodech, euru a budoucnosti*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-4207-6.

ROUBINI, Nouriel, Stephen, MIHM. *Krizová ekonomie, Budoucnost finančnictví v kostce*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-4102-4.

SINGER, Miroslav. *Hospodářská krize a česká ekonomika* [online]. ČNB, 15. června 2010 [cit. 2. 3. 2012]. Dostupné z: http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/verejnost/pro_media/konference_projevy/vystoupeni_projevy/download/singer_20100614_vse.pdf.

TOMEŠ, Zdeněk et al. *Hospodářská politika 1900 – 2007*. Praha: C.H.Beck, 2008. ISBN 978-80-7400-002-7.

ZAHRADNÍK, Petr. *Ekonomické vyhlídky Evropské unie pro rok 2010* [online]. EU Office České spořitelny, únor 2010 [cit. 30. 1. 2012]. Dostupné z: http://www.csas.cz/banka/content/inet/internet/cs/EkonomVyhličkyEU2010.pdf?archivePage=EUspec_archive&navid=nav00202_eu_spec_analyzy.

ZEMÁNEK, Josef. *Hypoteční krize v USA. Příčiny, průběh, následky* [online]. Euroekonom, 29. února 2008 [cit. 22. 12. 2011]. Dostupné z: <http://www.euroekonom.cz/analyzy-clanky.php?type=jz-usa-hypoteky>.

ZEMÁNEK, Josef. *Pobaltští tygři: Litva, Lotyšsko, Estonsko* [online]. Euroekonom, 21. března 2005 [cit. 31. 1. 2012]. Dostupné z: <http://www.euroekonom.cz/analyzy-clanky.php?type=jz-balt>.

Seznam zkratek

AIG	American International Group
č.	číslo
ČSÚ	Český statistický úřad
ECB	Evropská centrální banka
EU	Evropská unie
FED	Federální rezervní systém
HDP	Hrubý domácí produkt
HICP	Harmonizované indexy spotřebitelských cen
HTFK	Hrubá tvorba fixního kapitálu
LT	Litva
LTCM	Long-term Capital Management
LV	Lotyšsko
mld.	miliarda
např.	například
PH	Přidaná hodnota
SNS	Společenství nezávislých států
SR	státní rozpočet
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
tj.	to je
USA	Spojené státy americké
viz	lze vidět
ZP	zpracovatelský průmysl

Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce

Prohlašuji, že

- jsem byla seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a § 60 – školní dílo;
- beru na vědomí, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB-TUO) má právo nevýdělečně, ke své vnitřní potřebě, diplomovou (bakalářskou) práci užít (§ 35 odst. 3);
- souhlasím s tím, že bakalářská práce bude v elektronické podobě archivována v Ústřední knihovně VŠB-TUO a jeden výtisk bude uložen u vedoucího bakalářské práce. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje o bakalářské práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO;
- bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- bylo sjednáno, že užít své dílo, bakalářskou práci, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne 11. 5. 2012

Kateřina Kostřevová
Kostřevová Kateřina

Seznam tabulek

Tabulka č. 3.1 Tvorba hrubého fixního kapitálu (v %)	20
Tabulka č. 3.2 Podíl vývozu a dovozu na HDP (v %)	20
Tabulka č. 3.3 Počet imigrantů a emigrantů	21
Tabulka č. 3.4 Vývoj vybraných makroekonomických ukazatelů (v %)	23
Tabulka č. 3.5 Podíl vybraných odvětví v roce 2004 na HPH (v %)	24
Tabulka č. 3.6 Podíl vybraných odvětví v roce 2005 na HPH (v %)	25
Tabulka č. 3.7 Podíl vybraných odvětví v roce 2006 na HPH (v %)	27
Tabulka č. 3.8 Podíl vybraných odvětví v roce 2007 na HPH (v %)	29
Tabulka č. 4.1 Vývoj vybraných makroekonomických ukazatelů (v %)	41
Tabulka č. 4.2 Podíl vybraných odvětví v roce 2008 na HPH (v %)	42
Tabulka č. 4.3 Podíl vybraných odvětví v roce 2009 na HPH (v %)	44
Tabulka č. 4.4 Podíl vybraných odvětví v roce 2010 na HPH (v %)	44
Tabulka č. 4.5 Počet emigrantů a imigrantů	49

Seznam grafů

Graf č. 2.1 Základní úroková sazba FEDu (v %)	14
Graf č. 2.2 Počet prodaných nových domů v USA (v tis.)	14
Graf č. 3.1 Tvorba hrubého fixního kapitálu (v % HDP)	29
Graf č. 3.2 Růst reálného tempa HDP v Litvě a Lotyšsku (v %)	30
Graf č. 3.3 Průměrná roční míra změny HICP (v %)	31
Graf č. 3.4 Průměrná roční změna cen potravin (v %)	33
Graf č. 3.5 Průměrná roční změna cen alkoholických nápojů, tabáků a narkotik (v %)	34
Graf č. 3.6 Průměrná roční změna cen plynu (v %)	35
Graf č. 3.7 Míra nezaměstnanosti v Litvě a Lotyšsku (v %)	37
Graf č. 3.8 Vývoj deficitu státního rozpočtu (v % HDP)	38
Graf č. 3.9 Vývoj veřejného dluhu (v % HDP)	39
Graf č. 4.1 Tvorba hrubého fixního kapitálu (v %)	43
Graf č. 4.2 Tempo růstu reálného HDP (v %)	45

Graf č. 4.3 Průměrná roční míra změny HICP (v %)	46
Graf č. 4.4 Roční průměrná změna cen potravin (v %)	47
Graf č. 4.5 Míra nezaměstnanosti v Litvě a Lotyšsku (v %)	49
Graf č. 4.6 Tempo růstu HDP v EU v roce 2009 (v %)	50
Graf č. 4.7 Vývoj deficitu státního rozpočtu (v % HDP)	51
Graf č. 4.8 Vývoj veřejného dluhu (v % HDP)	52